

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT 1998

VIBY LOKALHISTORISKE FORENING

Årsskrift 1998

udgivet af

Viby lokalhistoriske
Forening

Eget forlag, Viby J, 1998

Årsskrift for Viby lokalhistoriske Forening.
9. årgang.

Udgivet af Viby lokalhistoriske Forening 1998.

Redaktion:

Tove Glud Rasmussen.

Harry Bjørnbak.

Redaktionens adresse:

Viby Bibliotek, Skanderborgvej 170,
8260 Viby J.

Sats og tryk:

HB Grafisk Produktion,

Hasseltoften 62, 8361 Hasselager.

Tlf. 86 28 13 21.

Oplag: 700.

ISSN: 0905-801X.

Salgspris: 45 kr.

Artiklerne kan kopieres efter aftale.

Forsiden:

Viby, Kongevej 2-4, ca. 1935.

Vognmand Hansen, Vestre Kongevej 8 i færd med at
aflæsse koks. Sække står ved porten ind til C.M.

Christensens automobilværksted (nu Heine
Rasmussens møbelforretning).

INDHOLDS- FORTEGNELSE:

<i>Karl Bock</i>	
En tur på Nordbyvej i 1928.....	7
<i>Ejner Madsen</i>	
En arbejdsplads i Kongsvang	15
<i>Fra arkivet:</i>	
Nyt butikshus i "Stenkildeparken"	20
<i>Ejgil Clausen</i>	
Fra Mælkedreng til togfører	21
<i>Fra arkivet:</i>	
Politiet spørger	26
<i>Tove Glud Rasmussen</i>	
Byvandring i Rosenvang og Kongsvang i 1927... ..	27
<i>Line Sørensen</i>	
FDB's hør-eventyr i Viby.....	37
<i>Bodil Elling</i>	
Nybyggerliv i Præstevangen.....	43
<i>Bente Klercke Rasmussen</i>	
Musik præsten i Viby -Jacob Steenberg.....	47
<i>Tove Glud Rasmussen</i>	
Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening	53
<i>Bente Klercke Rasmussen</i>	
Beretning fra Viby lokalhistoriske Samling.....	54
Indholdfortegnelse over tidligere årgange af årsskriftet	55

Erindringer har der været mange af i foreningens efterhånden ni årsskrifter, men dette årsskrift er nok det i rækken, der fremviser de fleste, og samtidig er det erindringer, der dækker den længste periode. For at omtale de yngste først er der erindringer om "Nybyggerliv i Præstevangen" omkring 1960 og erindringer om en arbejdsplads i Kongsvang - "Planmøbel" - med et arbejdsliv, der kom til at slutte brat og dramatisk ved den store "Kongsvangbrand" i 1961. Drengereindringer er der om Nordbyvej i 1928 og om det at være bydreng allerede fra fireårsalderen, også i 1920'erne. Den ældste erindring er fra det meget gamle Viby, nemlig en præstesøns erindringer fra 1830'erne, altså næsten 100 år tidligere end de sidstnævnte.

Årsskriftet indeholder endvidere en artikel om en byvandring i 1927. Det kunne have været erindringer, men er i stedet en rekonstruktion på grundlag af et blad og en vejviser. Kilder og litteratur er også brugt som basis for en artikel om FDB's hør-eventyr under besættelsen, og endelig er der indsat to spots med klip fra arkivets avisudklipssamling.

Karl Bock

En tur på Nordbyvej i 1928

Pensioneret tømrermester Karl Bock, født 1918, fortalte på Viby lokalhistoriske Forenings generalforsamling i marts 1998 om Nordbyvej, som han i 1928 benyttede som skolevej. Af hensyn til eftertiden og til de mange, der ikke kunne komme til foredraget, gengives beretningen nedenfor. For at lette identifikationen er "Skatte- og Adressebogen"s oplysninger om husnumre medtaget, og gårdnavne m.v. påført Viby-kortet fra 1922.

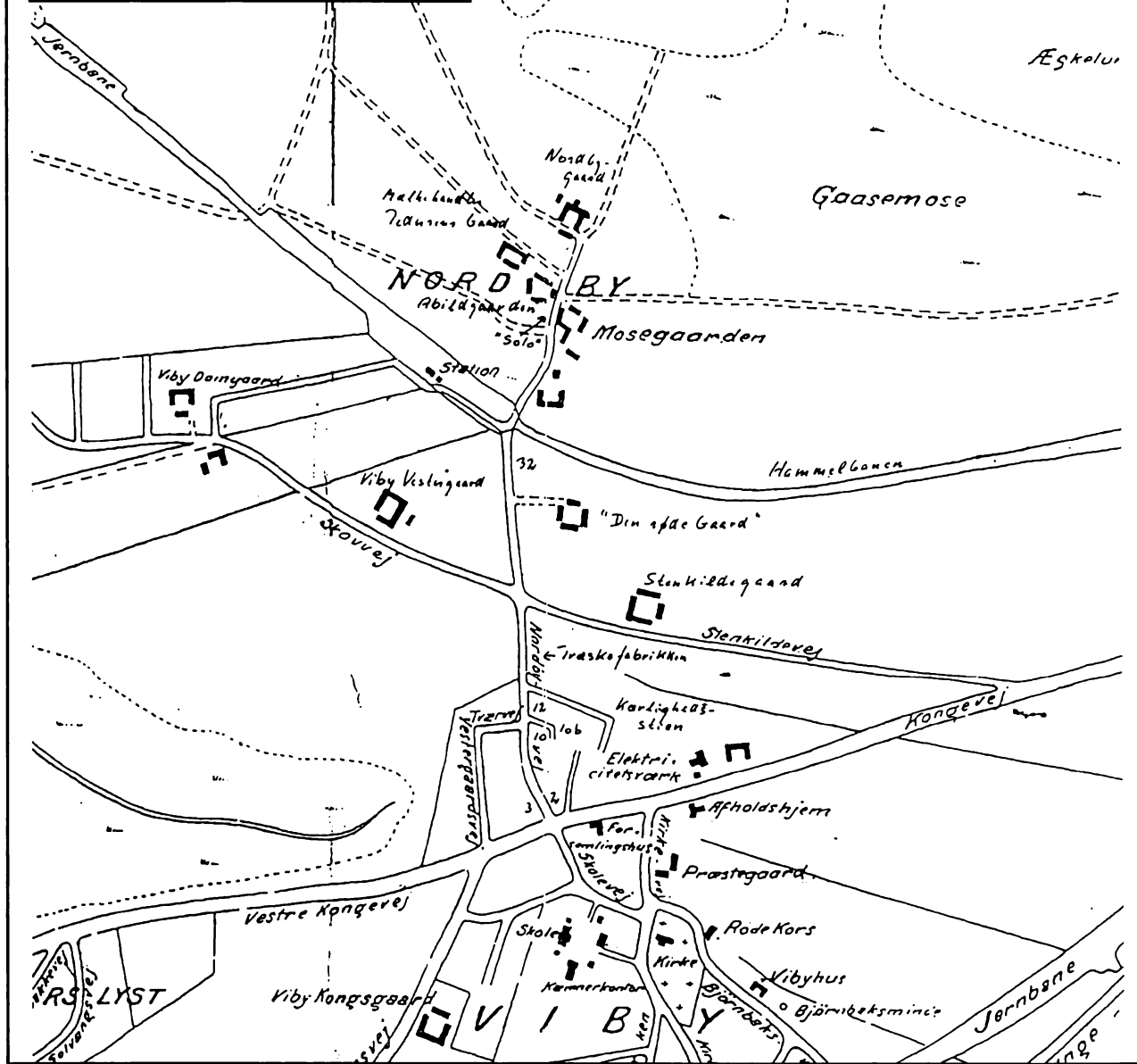
Jeg vil begynde fra hjørnet af Kongevej og Nordbyvej og gå mod åen og tilbage igen. Både frem- og tilbage vil jeg fortælle om bygninger og huse til højre, altså først de lige husnumre fra nr. 2 og opfejer.

På hjørnet af Kongevej og Nordbyvej lå der til højre et stort hus, hvor gartner Kjær havde forretning. Mellem det hus og købmand Henning Sørensen på Kongevej var der en lille vej, der gik ud fra Kongevej. På den anden side af denne vej lå der en lang lagerbygning, hvor Kjær og Henning Sørensen havde lager.

Næste hus på Nordbyvej var et bogtrykkeri, og efter dette var der en indkørsel, der gik op til et hus, der lå lidt tilbage, her boede fabriksarbejder Rasmussen med adressen Nordbyvej 4. Derefter lå der en større værkstedsbygning (nr. 6), hvor smedemester Andresen havde værksted, og Nordbyvej 8 var en villa med tilhørende værkstedsbygning, hvor tømrermester Ejvind Sørensen boede. Nr. 10 var også en værkstedsbygning. Her boede drejer Hansen, og jeg husker, at jeg tit kikkede ind og af og til fik en porcelænsklokke, som Hansen drejede for Jydsk Telefon. En vej gik herefter ind til nr. 10 b, der var et stort bindingsværkshus med stråtag og med en stor have foran. På hjørnet af denne vej og Nordbyvej lå en rødstensvilla nr. 12, hvor murer Christensen boede og herefter en rødstensvilla mere.

Efter denne villa var der en lille vej, der gik ind til en sti, som blev kaldt Kærlighedsstien. Denne sti slog et knæk og udmundede ved slagter Steger på Kongevej. I en portåbning ved

UDSNIT AF KORT OVER VIBY FRA 1922

siden af slagterforretningen på den første del af Kærlighedsstien, når man kom fra Kongevej, lå der tre huse, og langs resten af stien var haver. For enden af det hus, der lå nærmest Stenkildevej (nu Ormslevvej), var der en stor græsmark. Den græsmark var skueplads for mange slåskampe. Når vi ikke kunne enes i skolen og røg i totterne på hinanden, greb læreren altid ind, inden vi fik afgjort, hvem der var den stærkeste, og så henlagde vi slagsmålet til efter skoletid på denne græsmark.

Efter græsmarken ved vejknækket var der en stor tre etages bygning, hvor der var lejligheder og værksteder. Der var snedker- og kurvemagerværksted, og kurvemageren hed

Haslund. Ud mod Nordbyvej var der et kæmpe-lager af træstammer, og på hjørnet lå en kæmpebygning ned ad Nordbyvej, det var Træskofabrikken. Efter lagerpladsen med træstammer, kom kedelhuset med en høj skorsten, og inde i kedelhuset var anbragt en stor dampmaskine, som leverede kraft til hele fabrikken. Det var imponerende at se. Ved loftet i den ene side af bygningen gik der en gennemgående jernaksel i trælejer, og på denne akse var der påskruet talrige remskiver i træ, hvorfra remme så gik ned til de forskellige træbearbejdningsmaskiner.

Efter Træskofabrikken var et lille græsareal, hvorefter Stenkildevej (nu Ormslevvej) kom,

*Forfatterens
barndomshjem
"Solo".*

Foto i privateje.

og bagved Træskofabrikkens grund lå et dobbelt hus ud mod Stenkildevej, hvor mælkehandler Sørensen og Ras Nordmand boede. Resten af Stenkildevej op til Kongevej var der græsmark. Overfor på den venstre side af Stenkildevej lå så Stenkildegården, og efter den hen mod Nordbyvej lå der tre små huse, hvor Nielsen, mælkehandler Ivar Jensen og Hansen boede. Efter Hansens bolig, som lå på hjørnet af Stenkildevej og Nordbyvej, var en stor græsmark, som et stykke nede ad Nordbyvej blev afbrudt af en lille vej med store træer på begge sider, denne vej førte ind til "Den røde gård", hvor Stenkildegårdens fodermester boede.

Efter denne lille vej var der endnu en græsmark og efter den en lang bygning med to lejligheder, hvor gavlen vendte ud mod Nordbyvej. I denne bygning, der havde adressen Nordbyvej 32 (der var i følge Skatte- og adressebogen ingen husnumre mellem 14 og 32) boede fodermester Martin Nielsen, som var ansat på Mosegården, og fodermesteren fra Viby Vestergård. Næste hus var en toetages villa, hvor fiskehandler Christiansen boede, og efter denne kom Hammelbanen.

På den anden side af banen lå igen en stor

*Vejen gennem Nordby 1933 med "Solo" bag bilen.
Billedet blev bragt i julinummeret af Viby Kirkeblad.*

firelænget gård, og efter denne en stor hvid villa med en kæmpe trappe foran, her boede fru Nielsen, og vi nåede nu til en stor indkørsel, der førte ind til Mosegården, som på den tid var den største. Den var bygget som en firelænget gård med et meget langt stuehus og der hørte mange andre bygninger til, gård-ejeren hed Rasmus Pedersen, far til Søren Loft. Efter denne gård lå et lille hus lidt tilbage fra vejen, her boede snedker Christensen. Herefter var der ikke mere bebyggelse, men først en græsmark, derefter ned mod åen et stort engareal, som tilhørte Mosegården. Da dette engareal var meget lavliggende og tit stod under vand, lod Mosegården opføre en vindmølle med en stor jernsnekl, som kunne transportere vandet op i en kanal, så vandet kunne løbe ud i åen. Vejen fra Mosegården og til åen var kun en markvej, der var vanskelig at færdes på.

På den modsatte side af vejen fra åen og op mod Viby var der igen et stort engareal, og efter dette en større bakke, der førte op til Nordbygård, som også var firelænget med et stort stuehus. Her boede gårdejer Petersen. Gården kan ses endnu på nær den bygning som lå ud mod Nordbyvej, det var her man gravede ud til en ny vej (Viby Ringvej) og ved udgravningen af vejen fandt en gammel kirkegård, og jeg husker tydeligt, hvordan menneskeknogler og kranier lå og flød om aftenen, når arbejderne var gået hjem.

Her på Nordbygård har jeg mange gode minder, da den yngste søn, Valdemar Petersen, var min legekammerat. Om sommeren var der en livlig trafik på gården og ved den sidste bygning ned mod åen var der støbt et stort cementgulv. Her samledes gårdskarle, tjene-stepiger og alle vi unge til dans hver aften. Gårdejeren havde en grammofon, en stor kasse med håndsving og en kæmpe dragt, som vi spillede på, og jeg mindes de gamle melodier som "Den mørke Landevej", "Violetta" og "Når lygterne tændes".

Foran stuehuset var en stor have og efter den gik en vej ned til åen og Brabrand sø.

Efter Nordbygård lå et lille hvidkalket hus, som vi kaldte persillehuset, og der boede familien Christiansen. På den anden side var en vej og ved denne vej lå igen en firelænget gård, der var ejet af mælkehandler Petersen. På hjørnet af denne vej og Nordbyvej lå så Abildgården - også en firelænget gård - med et langt stuehus i bindingsværk og med stråtag på samtlige bygninger. På den bygning, der vendte ud mod Nordbyvej, var der i skumringen et hav af rotter, der løb på taget, så vi drenge havde det sjovt med at skyde efter dem med en stenslynge. Gårdens beboer hed Ravndahl.

Efter Abildgården lå så ved endnu en lille vej mit barndomshjem, der hed "Solo". Det bestod af et rødstenshus i to etager, et udhus og to drivhuse. Vi fremstillede forskellige gartneriprodukter, som blev solgt på torvet i År-

hus, og vi havde desuden en hest, en ko og en del grise, som vi fedede op og solgte til slagteriet .

Herefter var der et meget langt bindingsværkshus med stråtag, hvor fru Larsen boede i den ene ende og familien Andersen i den anden. Foran huset var en stor have, der gik ned til en branddam. Hele vejen omkring dammen var der græsmark. Så kom Hammelbanen, og derefter en lille skov af grantræer.

Efter skoven gik en vej (ikke aftegnet på kortet fra 1922) ind til et villakvarter. Denne

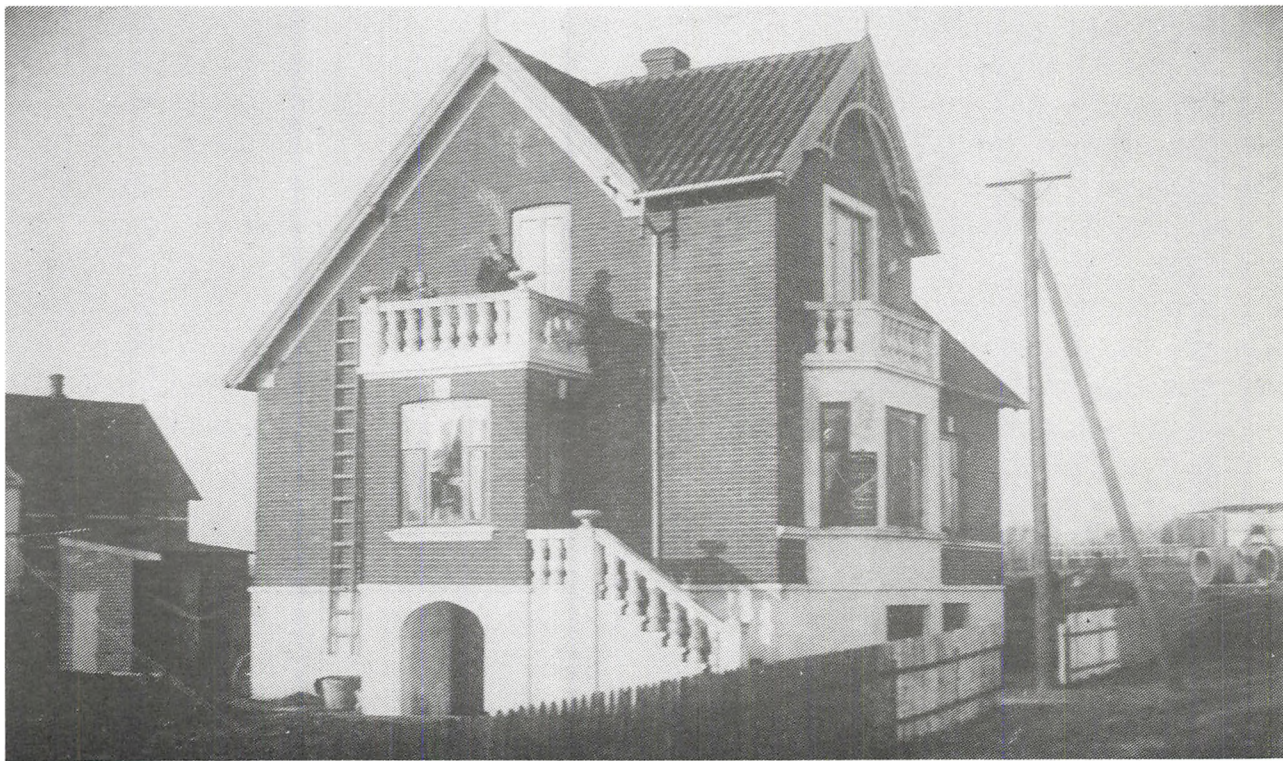
vej hed Damgårdsvej. For enden af skoven lå Viby Nord Station, og pakhuset, som blev revet ned i sommeren '68.

Jeg kan huske, at foran pakhuset om aftenen samledes en del voksne for at spille kegler. Keglebanen bestod af afsavede stolper og kuglen var en rund træstamme. Stolperne blev stillet op i græsset, og med en bestemt afstand

Nordbyvej 11. Et af de fem rødstenshuse fra Tværvej til Kongevej.

Billedet antages at være fra omkring 1900.

Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

skulle de så væltes ved at smide det runde træstykke mod dem.

På den anden side af Damgårdsvej kom et stort græsareal, der strakte sig op til Ormslevvej (på kortet benævnt Skovvej), og et stykke ude af denne lå Viby Vestergård .

Efter Ormslevvej var et rødstenshus, og herefter et stort gult hus "Villa Flora", hvor frørepræsentant Sørensen boede. Herefter gik en vej ind, der hed Vestergårdsvej, som drejede et stykke nede og udmundede i Kongevej (på kortet fra 1922 hed vejstykket fra Nordbyvej ind til knækket Tværvej).

Fra hjørnet af Vestergårdsvej (Tværvej) og Nordbyvej mod Kongevej var der fem rødstenshuse. I det sidste, (Nordbyvej 3) boede vognmand Sørensen og brændselshandler Jensen, dernæst var der en åben plads, hvor Hørlycks Autoværksted lå.

Sidste hus på Nordbyvej var et stort hus på to etager, hvor Hørlyck og Ricard Mortensen boede. Sidstnævnte havde biludlejning og taxakørsel.

Kongevej 9/Nordbyvej 1 fotograferet 1923.

Foto: Viby lokalhistoriske Samling

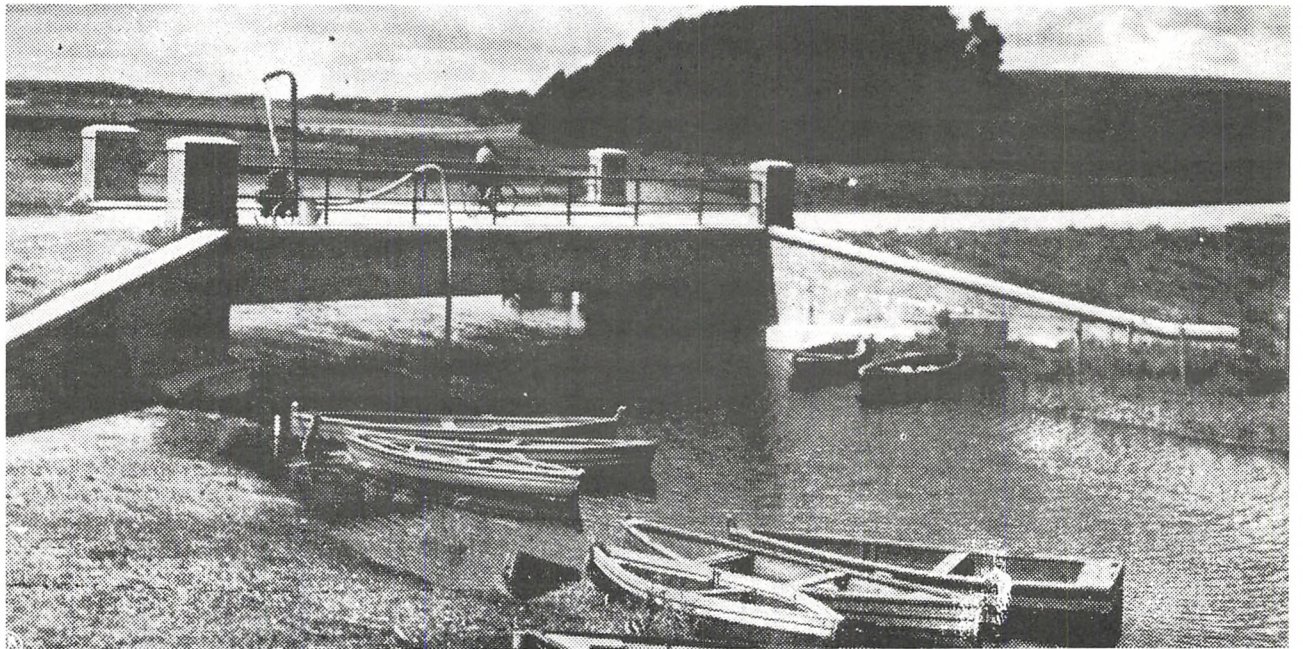

BILLEDERNE PÅ NÆSTE SIDE:

Demokraten maj 1958 skriver:

Det er Nordbygårdens gamle møllehus og gamle hestestald, som nu skal falde. Billedet er taget fra den nye kontor- og beboelsejendom på Viby Tømmerhandel.

Kirkebladet juli 1933: Endelig blev den nye Vejforbindelse mellem Viby og Aaby aabnet for Trafik. Man ser her den smukke nye Bro, som endnu intet Navn har faaet.

Ejner Madsen

En arbejdsplads i Kongsvang

Jeg er født i Århus den 2. marts 1920 og kom i 1935 i lære hos min far, snedkermester Laurits Kristian Madsen, Dybbølgade 15, Århus.

Min far lavede næsten alt, heriblandt mange renessancemøbler til Thorsens Møbelhus.

Den 15. marts 1946 blev jeg ansat som snedker hos A/S Planmøbel i Kongsvang. De havde en stor produktion af kontor- og skolemøbler.

Jeg arbejdede i samleværkstedet, hvor møblerne blev færdiggjort og leveret til kunderne.

Jeg var selv med adskillige gange, når vi skulle levere og samle møblerne ude hos kunderne.

I 1949 søgte jeg og fik næringsbevis som snedkermester for at gå i kompagniskab med min far. Men det gik slet ikke, for min far var af den gamle ledertype og ville bestemme alting selv - jeg var ung - 29 år gammel - og ville prøve nye ting af, men det gik altså ikke. Så cirka et halvt år efter spurgte jeg Gamborg, om jeg ikke kunne komme tilbage til Planmøbel.

Det kunne jeg, og i 1949 blev jeg igen ansat som snedker på fabrikken.

Værkfører Gamborg, der senere blev driftsleder, har jeg kun gode minder om. Han var en afholdt arbejdsgiver, og det kom som et chok for os alle, da han pludselig døde i 1960.

Min sidste opgave sammen med ham var en ordre til en efterskole, der lå mellem Horsens og Snaptun. Jeg har gemt ordresedlen fra dengang med hans notater og arbejdstegninger. Han blev begravet fra Viby Kirke på min 40 års fødselsdag den 2. marts 1960.

Efter Gamborg fik vi Jacobsen som driftsleder.

I gården, uden for fabrikken, var der et garageanlæg med plads til "Store-Niels's" lastbiler (vognmand Niels Nielsen). Han kørte for os på de lange ture, bl.a. til København, hvor også vores kontor og salgsudstilling lå.

Jeg kan huske en sjov episode med vores kontordame Lis:

Kontorpigen Lis ved sit skrivebord i 1950.

Foto i privateje.

Funktionærerne havde en lille frokoststue til deres pauser, mens vi arbejdere som regel indtog vores "madder" omkring høvlebænkene. En mus kom så hver gang frem fra sit skjul og fik lidt mad sammen med os, oste-skorper, franskbrød o.lign. Det var hyggeligt, for jeg elskede alle slags dyr. Af og til fangede vi musen i en mælkeflaske. Dengang var flaskerne hvide og gennemsigtige, og jeg fangede musen ved at stille den tomme flaske op ad en træliste, sådan at musen, når den fik fat i ostestykket, som vi havde lagt ned i bunden, ville få den tunge ende til at vippe, og musen var fanget. Jeg slap den nu altid hurtigt ud igen, i

friheden. Men den kom altid tilbage igen ved spisetid.

En dag var det så, at jeg havde et ærinde ovre på kontoret i pausen. Lis var der ikke, men hendes skrivebordsskuffe stod åben, så alle og enhver kunne rode i firmaets ting. Jeg syntes, hun skulle ha' en lærestreg, og stillede derfor min hjemmelavede "musefælde" op.

I pausen kom musen som sædvanlig og snusede sig frem til maden i flasken og blev omgående fanget. Jeg tog den op i min hånd, bandt en fin rød sløjfe rundt om halsen på den og lagde den ned i den åbne skrivebordsskuffe og lukkede skuffen.

Nu ventede vi så spændt på at høre resultatet. Desværre kunne jeg ikke på min arbejdsplads ovre i fabriksbygningen høre kontordamens skrig, da hun så musen i skuffen, men prokuristen fortalte senere, at han aldrig havde hørt en kvinde skrike så højt. Musen så vi aldrig igen!

Ja, der var mange sjove oplevelser på min arbejdsplads. Der var også mange af mine arbejdskammerater, der havde øgenavne:

"Misse-Jensen" var der én, der blev kaldt, fordi han, når han skulle give vores katte deres halve liter mælk om dagen, kaldte: "mis-mis-mis".

Ove Andreasen blev kaldt "drengen", fordi

han med sine kun 25 år var den yngste af de ansatte i 1947.

"Pudseren", Edwin Kjelberg, fik sit navn, fordi han stod ved en båndpudser. Han havde også tilnavnet "Kæmpen", fordi han både var stor og meget stærk. Han vandt altid vores væddemål om, hvem der kunne bære flest bordplader. Vi andre kunne bære et-to stykker, men "Kæmpen" kunne bære fire stk.!

Han var også lidt anderledes på andre punkter. Om vinteren, når det var rigtigt koldt og blæsende, kom vi andre med strikhuerne godt klemt ned om ørene, men ikke Kjelberg. "Nej, det ser ikke godt ud over for pigerne!" sagde han. Så ville han hellere have ørepine.

Min faste makker på samleværkstedet hed H.P. Jensen. Han havde fire piger og jeg selv fire drenge. For sjov sagde vi tit til hinanden, om vi ikke skulle bytte børn. Så kunne jeg få to af hans piger, og han kunne få to af mine drenge. Han var også meget interesseret i stuefugle, ligesom jeg selv.

Det meste af vores arbejde var på akkord. Mange af møblerne blev solgt til Århus Rådhus. Kontor- og skolemøbler færdiggjorde vi også mange af.

I mit katalog over Planmøbels kontormøbler, kan jeg se, hvor meget jeg skulle have for de enkelte dele til et firkantet klappbord med

hyld, der blev leveret til Vestergårdsskolen i Viby. Det samlede antal timer blev dagligt skrevet op og ugevis indført i min kontrabog. "Bogen skal være til eftersyn for såvel mestrenes som svendenes organisationer for at godtgøre, at vi holder os de af snedkermestrene og snedkersvendene vedtagne lønbestemmelser efterrettelig", som skrevet står i bogen.

Planmøbel var en del af min arbejdsplads i 15 år, og jeg fik en del af det genopfrisket, da jeg besøgte Rosenvangskolens sensommermarked i 1997 og så Viby lokalhistoriske Sam-

Ejnar Madsen i færd med udstansning til låse i 1950.

Foto i privateje.

Et udsnit af arbejderne på Planmøbel fotograferet ca.1950. Ejner Madsen siddende på gulvet i skjortærmær.
Foto i privateje.

Orgelfabrikken 1927 - senere Planmøbel.
Foto i privateje.

lings udstilling om "Kongsvang-branden i 1961". Her læste jeg avisernes reportager om branden, der startede på Planmøbel og bredte sig til de omliggende virksomheder og beboelsejendomme i kvarteret Skanderborgvej/Thyrasgade.

Jeg læste også om maskinsnedker Ove Andreassens oplevelser fra selve branden. Men det eneste, jeg kan huske er, at nogen råbte: "Ud, det brænder", og at jeg så store flammer uden for vinduerne. Det næste jeg husker er, at jeg tog i dørhåndtaget i gavltrappen for at komme ud. De 15 meter hen til trappen og to etager ned kan jeg ikke huske. Jeg må have fået et chok og fortrængt oplevelsen. Udenfor var alt kaos. Driftsleder Jacobsens forsøgte at komme ind i flammerne efter sin tegnebog. Jeg og en kollega holdt ham tilbage, og i det samme eksploderede hele fabrikken i et flammehav.

Det var en god arbejdsplads der gik tabt dér.

Efter Planmøbel fik jeg arbejde hos snedkermester Peter Jensen på Hans Tausensvej. Han havde meget arbejde på skolerne og for boligforeningerne i Viby. Også private kunder havde han. Jeg kan huske, vi engang lavede et stort reolskab til en kunde på Chr. d. Xs Vej. Peter Jensen ville transportere det ud på sin Nimbus motorcykel med sidevogn, men det kunne slet ikke lade sig gøre - skabet var alt for stort. Så lejede vi en vognmand og kørte med ud til

kunden med skabet. Men vi kunne ikke få det ind gennem døren. Peter Jensen havde nemlig glemt at måle døren, så vi måtte afmontere et stort vindue og fik så skabet ind den vej.

Efter Peter Jensen var jeg en tid hos en snedker, der lavede butiksinventar på Kriegersvej.

Lillebil og taxa har jeg også prøvet at køre i en periode,

I et års tid var jeg ansat som snedker på Statshospitalet i Risskov, men der var ikke altid noget at lave, og det der med "at gå og dukke sig" var ikke lige sagen for mig.

Efter en rygskade blev jeg af min fagforening anvist arbejde som landmålerassistent. De mente, det lige var noget for mig på grund af mit kendskab til opmålinger og tegninger.

Efter 11 gode år her blev jeg pensioneret i 1980.

Redaktionelt:

Ejnar Madsens fugleinteresse gjorde, at han i 1958 åbnede Viby Fuglehandel på Brorsonsvej 8 i Viby. Villa "Bitten", som huset hed, havde fuld kælder, og her begyndte han med stuefugle for senere at supplere med akvariefisk, jagt- og fiskegrej, fuglebure og sandorme.

Ejnar Madsen havde forretningen til 1972, da en søn overtog den.

Bent Keblovszki

FRA
ARKIVET

Nyt butikhus i "Stenkildeparken"

Glæde over nye forretninger i Viby, der nu har
12.733 indbyggere

Der blev tirsdag eftermiddag udtalt mange smukke ord ved indvielsen af det nye butikshus i Arbejdernes Andelsboligforenings byggeri "Stenkildeparken" i Viby. I en selvstændig basarbygning er der indrettet fire forretninger: Bager, kiosk, slagter og købmand, der alle opfylder de krav, man stiller til en forretning i dag.

Husmødrene i kvarteret omkring vil kunne spare mange skridt, når indkøbene skal foretages.

Købmand Sejr Skov bød på de fire forretningsdrivendes vegne velkommen til de mange indbudte og rettede en tak til de forskellige, der har medvirket ved opførelsen af butikshuset.

Sognerådsformand Gunnar Clausen ønskede på Viby Kommunes vegne de fire forretningsindehavere held og lykke i tiden fremover og oplyste i den forbindelse, at Viby i dag har 12.733 indbyggere, så der synes ikke at herske tvivl om, at også disse forretninger vil få en fin handel.

Tempo-forretning

Købmand Skov har indrettet en såkaldt "tempoforretning", det vil

sige delvis selvbetjening. Alle varer er anbragt let overskueligt og er prismærkede. Kunderne må gerne selv tage de ønskede varer, såfremt ekspedienten er optaget, og på den måde gøre sit til, at indkøbene bliver foretaget så hurtigt som muligt.

Moderne maskiner

Slagtermester H.V. Søgård har indrettet sin forretning med moderne maskiner såsom lynhakke-maskine, pølsepresse, elektrisk ovn m.m.

Enkelt, men moderne

Kioskejer S. Christiansen har indrettet en smuk og moderne kiosk i bygningens mindste lokale, som endnu ikke er færdigmonteret.

Bagerforretningen drives af Jens Jensen og er en filial af Kinobageriet, Kongevejen. Også her er alt holdt i venlige farver.

Bagermesteren havde i dagens anledning bagt en stor kransekage, som blev budt rundt til de mange gæster.

Billedet viser i første række de fire nye forretningsfolk: Fra venstre købmand Skov, bagermester Jens Jensen, kioskejer S. Christiansen og slagtermester H.V. Søgård. I bageste række ses fra venstre forretningsfører Th. Jensen, sognerådsformand Gunnar Clausen og formand for boligforeningen K. Lustrup.

Ejgil Clausen

Fra mælkedreng til togfører

Da jeg blev født i 1921, boede mine forældre (Marie og Sofus Christian Clausen) på Horsensvej 1. Der var bolignød i Viby, og det var svært at få noget at bo i dengang, så vi måtte nøjes med to loftsværelser og et lille køkken oven over bager Niensens forretning på hjørnet af Kongevej og Horsensvej. Ved siden af havde slagter Daugaard forretning. Bager Nielsen solgte 1931 forretningen til bager Tastrup.

I 1922 flyttede vi til Horsensvej 7, hvor vi boede både i stuen og på 2. sal, indtil vi i 1934 flyttede til Fredensvej 4, hvor vi havde 2 værelser i stuen til 35 kr. om måneden. Huset var dengang helt nyt og bygget af murermester A. P. Gjerrild.

Min første plads fik jeg, 4 år gammel, da jeg kom til at køre med vores nabo, vognmand Viggo Johansen, når han hver fredag tømte skraldespande.

Skraldet blev læsset af i en mergelgrav oppe i nærheden af fattiggården Vidtskue. Da der en gang gik ild i affaldet, brændte det meste af

lossepladsen, og det gik heldigvis også ud over det store antal rotter, som det vrimlede med her.

I 1926 flyttede Viggo Johansen ud på Viby Mark til en lille ejendom, "Dalhøj", på Onsholtvej. Sommetider kørte jeg med til "Dalhøj" og måtte derefter gå den lange vej hjem, ned ad bakken til Ormslevej og ad denne lange vej til Horsensvej.

I januar 1928 blev jeg indskrevet i Viby skole, og da jeg begyndte i 1. B den 1. april, fik jeg Juliane Pedersen som klasselærerinde. Jeg kan huske, at hun sagde, at det var da sjovt, at jeg fik hende som klasselærerinde, for det havde min mor også haft.

Dengang mødte vi først kl. 12 og 2 gange om ugen kl. 13 og fik fri kl. 16.

Først i 4. klasse begyndte vi at møde om morgenen, hvor lærer Skov startede dagen med at spille på orglet til morgensangen. Ham havde vi også til sang, og hvis vi ikke sang med, fik vi én oven i hovedet med violinbuen.

Til tegning havde vi lærer Asholt. Til gymnastik lærer Halskov og til sløjd lærer Carlsen. Vi var 28 elever i klassen, og fra 4. klasse havde vi frøken Else Ovesen som klasselærer.

Vi gik i den "Røde Skole" til 5. klasse, men i 6. og 7. klasse gik vi i den "Hvide Skole", hvor vi havde legeplads helt ned til Kirkevej.

Andreasen var overlærer, og han var den øverste dengang, titlen skoleinspektør kom først til senere.

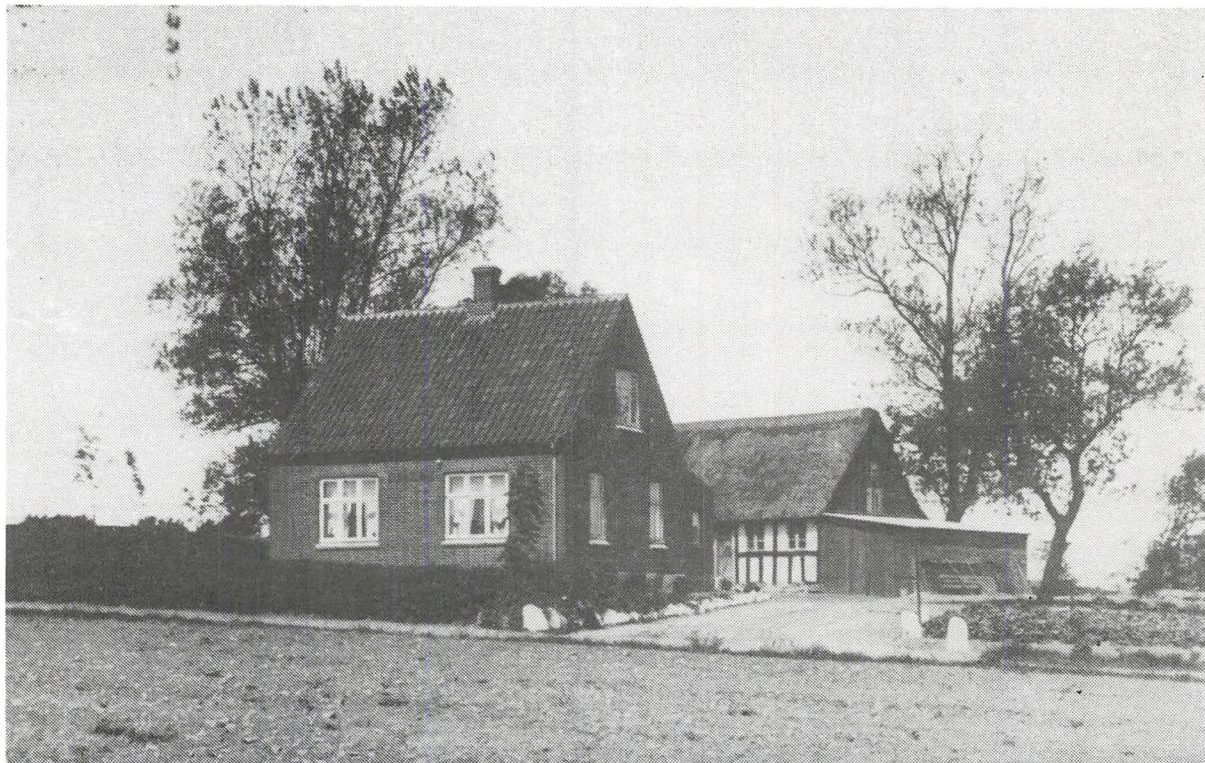
Der var flere andre lærere: Holger Olesen, Rasmussen, Kjersgaard, Balle og frøknerne

Christensen, Erna Pedersen og Nanna Mogenssen.

Da jeg begyndte i skolen, blev jeg samtidig mælkedreng hos Edvard Jensen både om morgenen og om eftermiddagen. Om morgenen kørte vi rundt i Viby og Lundshøj, og om eftermiddagen hentede vi mælk hos Rasmus Fangel på "Høgereden" og hos gårdejer Lassen Rasmussen bag FDB's fabrikker.

Gartneriet "Dalhøj", Onsholtvej. 1934.

Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

Derefter kørte vi hjem til Ormslevvej, hvor mælken blev centrifugeret. Bagefter bragte vi mælken ud til forskellige kunder, bl.a. til en, der hed Dahl, som boede på Damgårdsvej. For at komme hen til ham gik jeg forbi Hammelbanestationen, hvoraf nu alt er nedrevet.

Jeg var hos Edvard Jensen i to år, hvorefter jeg i 1930 kom til Halvor Nielsen, som var barber på Kongevej. Her havde fru Winther mejeriudsalg i den ene ende af ejendommen og Tatol i den anden. Mekaniker Christensen havde værksted i et hus omme i baggården, og Lystager havde fabrik på 1. sal.

Jeg var hos Halvor Nielsen i 4 1/2 år, til han den 1. november 1934 fik en lærling. Der var ikke så meget at lave den gang, for folk kom jo kun onsdag og lørdag for at blive barberet, og om lørdagen kom de først sent, så de kunne være pæne om søndagen. Vi havde åbent længe dengang, om lørdagen helt til kl. 23.

Halvor var ungkarl, og hver dag skulle jeg hen til slagter Steger og købe for 15 øre pålæg og 10 øre leverpostej. Dengang, først i 30erne, var der stor arbejdsløshed, og tiden skulle gå med noget. Så derfor kom Aksel Hansen, Alfred Hager og Regner Sørensen og spillede bob. De skulle over gangen og ind i Halvors stue, hvor brættet stod. Jeg fik udleveret 2 kroner, og så skulle jeg hente 4 Hof og 10 grønne Cecil hos fru Christiansen, der havde købmandsforretning på den anden side af Kongevej.

Når VIF, Viby Idrætsforening, spillede hjemmekamp om søndagen, skulle vi derom, for Halvor var kasserer i foreningen i en årrække. De spillede nogle drabelige kampe bl.a. mod Skovbakken. Blandt spillerne var Carlo Christensen, Milliam Andreassen, Herman Hager, Regner Sørensen og Laurits Normann.

På den tid lå stadion dér, hvor bebyggelsen på Grundtvigsvej ind mod kirkegården er, og på noget af den nuværende kirkegård. Vi gik ind ved gavlen af Afholdshotellet og om på marken, hvor klubhuset lå. Det var ikke ret stort, og bestod kun af to små rum og naturligvis intet bad. Der skulle betales 25 øre i entré til kampene.

Fra den 1. november 1934 begyndte jeg at gå med aviser, blev avidreng, som det hed dengang. Det var hos et ægtepar, som hed Jæger. De var kommet hjem fra et ophold i staterne, hvor manden vist nok havde været sherif.

Kiosken, som ejedes af et selskab, der hed 888, var et rundt træskur, der var placeret mellem Hotel Viby og en servicestation. Der var et lille hul, hvor man kunne slå klappen til side, og bag det sad fru og udleverede blade og aviser.

Min rute var Kongevejen hen til Afholdshotellet og derfra hen til bager Nielsen og op ad Horsensvej til leddet ved jernbanen. Derfra ned ad hele Monradsvej til Solhvervsvej, Solbjergvej og Solbakkevej. Herefter ad Kongevej

op til Dansk og proprietær Jørgensen ude på Store Ravnsbjerg. Her skulle avisen overrækkes personligt til proprietæren. Derfor skulle jeg banke på døren ind til soveværelset, hvor han lå i sin seng med nathue på.

Den 31. marts 1935 blev jeg konfirmeret hos sognepræst N. Granild, og efter en periode på fem måneder på Viby mejeri, kom jeg til Viby Emballagefabrik, hvor vi mødte kl. 7 og

fik fri kl. 16.30. Her tog jeg fra ved en rundsav i en periode på knap to år.

Den 1. juni 1937 kom jeg i lære hos barbermester Zweidorff, Marstrandsgade 21 i Århus. Læretiden var på fire år, og vi fik fire kr. om ugen det første år, seks det andet, otte det

Viby Idrætsforenings gymnastikhold 1932/33.

Ejgil Clausen øverst til højre. Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

trede og ti kr. det fjerde år. Hver morgen i de fire år cyklede jeg derind til kl. otte om morgenen og hjem for at spise middagsmad.

Forsynet med madpakke cyklede jeg tilbage og arbejdede til kl. 18, hvor vi lukkede. Derefter på teknisk skole fra 18.30 til 21.

Sådan gik det fra mandag til torsdag. Fredag havde vi åbent til kl. 19 og til at begynde med til 22. Da havde vi ingen middagspause, men måtte spise, når der var tid til det. Det kunne godt være et problem at nå det, for jeg havde 24 halve skiver rugbrød med til den lange dag...! Jeg kan huske, at min mor engang fortvivlet spurgte, hvad hun dog skulle komme på alle de rundtenommer.

Dengang kom folk jo og blev barberet, og vi havde om lørdagen op til 150 barberinger, og efter en sådan arbejdsdag var min højre hånd helt flosset.

Da jeg blev udlært 1941, arbejdede jeg i Lemvig og Fredericia som svend, indtil jeg kom til Chr. Olesen i Viby den 1. maj 1943. 14 dage efter fik jeg besked om, at jeg kunne

blive ansat hos DSB som stationsarbejder, og den chance turde jeg ikke lade gå fra mig.

Den 1. juni 1943 begyndte jeg i Nyborg, hvor jeg fik 182 kr. om måneden. Året efter blev jeg gift, hvorefter min løn steg til 220 kr. om måneden. I 1947 blev jeg togbetjent og kom til Fredericia, hvorfra jeg kom til Århus 27. august 1948. Dagen efter fik jeg at vide, at jeg skulle møde på godsbanegården kl. 4.30 og tage med godstoget til Randers, hvor jeg skulle melde mig hos en togfører Høgh.

I Randers fik jeg foretræde hos den autoritære togfører. Han spurgte, hvor længe jeg havde været togbetjent, og da jeg havde svaret på det, fik jeg at vide, at jeg godt kunne bære hans tjenestetaske ind i hans kupé og tage plads på et træsæde ved siden af. Det var min første tur som togbetjent!

I 1965 avancerede jeg til togfører og blev samtidig fri for at køre lyntog.

1. juni 1968 havde jeg 25 års jubilæum i DSB, og med udgangen af maj 1984 sluttede mit arbejde i DSB.

FRA
ARKIVET

Politiet spøger...

EN NY METODE TIL LAVERE SKATTEPROCENT

Medens flagene blafrede festligt gennem Viby i går i anledning af indvielsen af den nye politistation i boligkomplekset "Stenkildeparken", sad sognerådsformand Gunnar Clausen i detentionen. - "Nu kan du sidde dér og spekulere lidt over ligningsprocenten", sagde stationsleder politiassistent L. G. Andersen spøgefuldt. - Ved en vis behændighed og bistand fra politimester Aksel Kragh og stiftsamtmand H. Lorentzen snoede Gunnar Clausen sig fri igen, og kunne derefter forsat være med i de videre festligheder.

Artikelforfatter: Carl Bendixen

Tove Glud Rasmussen

På byvandring i Rosenvang og Kongsvang i 1927

Annoncer i vejvisere og blade fortæller meget, og efterfølgende byvandring er netop først og fremmest blevet til på basis af "Skatte- og Adressebog for Viby Kommune for 1927/28" (efterfølgende kaldt vejviseren) og et skrift udgivet 29. oktober 1926 i anledning af, at kvarteret Rosenvang fyldte 25 år (efterfølgende kaldt jubilæumsbladet). Vi forestiller os således, at vandringen foregår i foråret 1927.

Selv bor jeg i Rosenvænget, og for mig er det derfor naturligt at lade byvandringen starte ved Irisvejs udmunding i H. C. Ørsteds Vej. Det er her Carl Jensens Vej i dag starter sit forløb mod Jyllands Allé, men i 1927 havde Gartneriet Skovdal, hvis hovedbygning lå på Skovdalsvej, endnu sin flotte have tværs over den nuværende Carl Jensens Vej.

Vi spadserer nu hen ad H. C. Ørsteds Vej, og ud for Hostrupsvej møder vi den første butik. Det er "Kolonialbazaren", der i annoncen i jubilæumsbladet gør opmærksom på, at der sælges "Vine og Spirituosa" og "Cigarer og

Tobakker". Skråt overfor på vej mod Rosenvangs Allé holder måske en af vognmand Chr. Overgaards rutebiler. Vognmand Overgaard har en stor annonce i jubilæumsbladet for "Omnibusruten: Aarhus-Kongsvang-Rosenvang", men efter vejviseren bor han ikke i huset på hjørnet af Rosenvangs Allé og H. C. Ørsteds Vej. Det var måske ved at blive bygget?

Vi ser ellers et helt lille handelscentrum ved vejkrydset Rosenvangs Allé/H. C. Ørsteds Vej. Der er købmand, mejeriudsalg, slagter og bager, mens der ikke er oplysninger om nogen grønthandler, men det kom der senere i vognmand Overgaards hus.

Købmanden hedder Aage Nielsen. Han har sin forretning på hjørnet af Rosenvangs Allé og H. C. Ørsteds Vej (adressen er Rosenvangs Allé 42). På hjørnet overfor på den anden side af H. C. Ørsteds Vej i nr. 40 har M. Dahl sit mejeriudsalg, og i en tilbygning lidt ned ad Rosenvangs Allé er Frandsen Jensens slagterforretning.

Aage Nielsens Kolonialforretning

Telefon 33 Rosenvang Telefon 33

Kun 1ste Klasses Varer føres.

Aage Herløv.

Overinspektør.

Tlf. 51 Rosenvang. Tlf. 51.

„Hafnia“ og „Danske
Phønix“.

Ønsker De
**en god Kop
Kaffe?**

da ring til

**Vestergades
Kaffebod 2134**

Kører til Rosenvang
hver Torsdag.

Prøv „Spirella-Korsettet“
med ubrækkelige, rustfrie
Fjedre, og De bliver tilfreds.
1 Aars Garanti for Holdbarhed.

Fru Olga Christensen,
Rosenvangsalle 39.
Telef. 42. — — — Telef. 42.
Eneforhandler her paa Pladsen.

Murermester
Martin Pedersen
Ørstedsvvej 22 - Telf. 34
- **Rosenvang** -
udfører all

Murerarbejde,
Reparationer,
Kalkning af Villaer m. m.
Overslag og Tilbud gives
paa Villaer.

Slagtermester Frandsen-Jensen

Rosenvangsallé 40.
Telf. 96. Telf. 96.

Kød - Flæsk - Paalæg

Rosenvangs S y s t u e

— „Villa Idyl“ —
anbefales til Syning af saavel
Dame- som Børnetøj.
Moderne Udførelse.
Moderate Priser.
Ærbødigst
Hedvig Kempff,
Tlf. Kongsv. 144. Ingemannsv. 4.

Den blaa Bil.

Daglig Rute:

G1. Kongsvang
Ny Kongsvang
SHUVDALVEJ
Rosenvangsallé og
Ørstedsvvej.
Altid 1. Kl.s Mejeriprodukter
Karl Jensen.

Kolonial- Bazaren

— Vine og Spirituosa —
∴ Cigarer og Tobakker ∴
H. C. Ørstedsvvej 3,
Telf. Kongsvang 165,
Rosenvang.

Udpluk af erhverv i Rose

Rosenvang Vognmands-Forretning

ved Murermester S. Jensen,
Rosenvangsalle 32. Telefon 35.

Al Kørsel med alle Slags Vogne, samt Flytninger
besørges.

Kul, Koks og Brænde leveres.
Alt til billigste Dagspriser.

Husk
Maskinskrivnings-Bureauet,
Rosenvangsalle 31. v. A. Gravesen. Rosenvang.
**Festsange, Cirkulærer, Bygnings-
beskrivelser** o. l. udføres smukt og til billigste
Dagspris.

- - **Husk den elektriske Rulle** - -
Telefon 125. i **Rosenvang.** Telefon 125.
V. Reinhold Jensen, H. C. Ørstedsvvej 25.

Rosenvang Vognmands-Forretning
Tlf. 35. ved Murermester S. Jensen. Tlf. 35.
Cementsand, Ral og Grus til Havegange.
Al Kørsel besørges til Dagens billigste Priser.

Rosenvangs ny Bageri

Prøv mit fine Morgenbrød, Wienerbrød og Fløde-
Kager.

Forretningsprincip: 1. Kl.s Brød.
Bestillinger modtages. — Morgenbrød udbringes.
Frisk Brød hver Eftermiddag.
Georg Spure, Rosenvangsallé 37. Tlf. Kongsv. 73.

ig og Kongsvang 1926/28

Barber Det er en Selvfølge at man faar den bedste Behandling hos **Frisør**
M. Andersen, Kongsvang.

S. Mathiasen, Landevejen 24-26
Tlf. Kongsvang 7.
Stort Udvalg af Cykler, Symaskiner, Gummi, Lysekroner, Bordlamper, elektriske Strygejern samt alle elektriske Artikler. Alle gangbare Reservedele føres paa Lager. Reparationer udføres samvillighedsfuldt og med Garanli.
Aut. Ford- og Fordson-Reparations-Værksted.

Tømrerm. **A. C. Hansen, Holbergsvej 10,**
Rosenvang, Telefon Kongsvang 83.
Udfører al Bygningsarbejde. - Overslag og Tilbud gives.

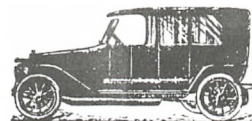
Husk Kongsvang Slagter-
& Delikatesseforretning
Tlf. 60 ved P. Christensen, Landevejen 15.

Kongsvang Trælasthandel

Lager: Dansgade 11. Telf. Kongsvang 44.
Trælast, Cement, Tagpap, Rørvæv, Cementvarer, glacerede Rør, Søm, Jærnbjælker og Hegnstraad m. m. anbefales til billigste Dagspriser.
Forlang Tilbud. Chr. Rohde.

Murermester Aage Bock,
Kongevej 33, Viby, Telefon 42.
Alt Murerarbejde, Reparationer, Kalkning af Villaer m. m. udføres hurtigt og solidt til billigste Priser samt **Tegning** og **Projektering** af Villaer.
Overslag og Tilbud gerne til Tjeneste.

Kongsvang Lillebil.
(Dodge Brothers Sedan.)

Kongsvang ny mekaniske Værksted

S. Larsen.
Landevejen 5 (Th. Gerkers Ejendom).

Auto- & Motor-
Reparationer
udføres omhyggeligt til absolut rimelige Priser.

Reservedele til ældre Modeller fremstilles paa **eget Værksted.**

Hovedreparationer

udføres efter Akkordpriser, og **ny, paasatte Dele betales efter Katalogpris.**

Specialist i
Autogensvejsning & Loddearbejde,
Cykle- og Symaskinereparationer.

Telefon 155 hele Døgnet.
Peter Eriksen; (H. Jørgensens Eft.)
Gormsgade 3.

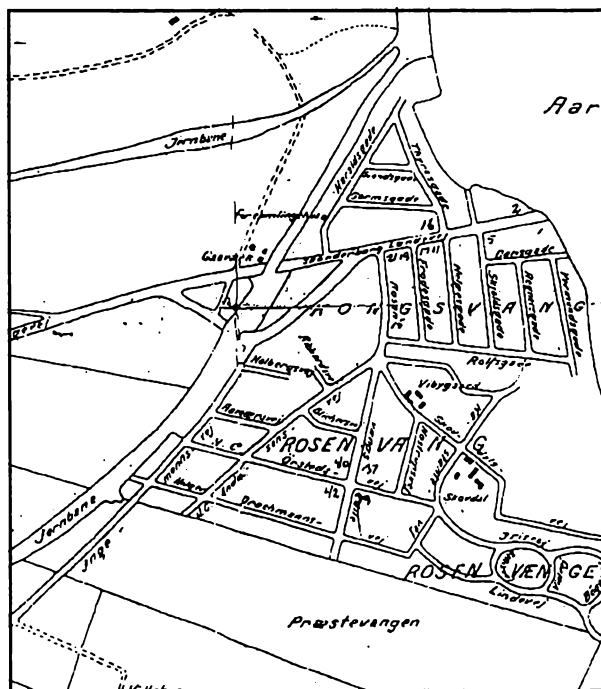
Overfor slagteren ligger bageren i nr. 37.
Han hedder G. Spure.

Og hvad fortæller annoncerne i jubilæums-
bladet så om disse handlende:

Købmand Aage Nielsen anbefaler sig med
".. alt i Kolonial, Urtekram og Isenkram. Alle
Sorter Høse Korn, Strandskaller, Trækul og
Høsefoderet 'Kraft' ". Der må altså have været
mange, der har holdt høns. Mejeriudsalget må
have konkurreret med bageren. Det fortælles
nemlig, at der er "Udsalg af Emmerys Brød",
hvor bageren i sin annonce nævner: "Morgen-
brød, Wienerbrød og Flødekager" og fortæller,
at morgenbrød udbringes, og at der er frisk
brød hver eftermiddag. Slagteren opremser i
sin annonce "Kød - Flæsk - Paalæg - Fars og
Medister".

Der er en annonce mere fra det lille han-
delscentrum her i vejkrydset Rosenvangs Allé/
H. C. Ørsteds Vej, men her har næppe været
butik. Det er fra Fru Olga Christensen, Rosen-
vangs Allé 39, altså over for købmand Aage
Nielsen. Overskriften er: "Damer - se her" og
fortsætter: "Prøv "Spirella-Korsettet" med
ubrækkelige, rustfri fjedre, og De bliver til-
freds". Der er et års garanti, og det oplyses
også, at Fru Christensen er "Eneforhandler her
på Pladsen". Der er vist ikke mange damer,
der i dag vil lægge krop til et sådant torturin-
strument.

Foruden disse stationære handlende kunne
man også købe fisk. Knud Mikkelsen, Bjørn-

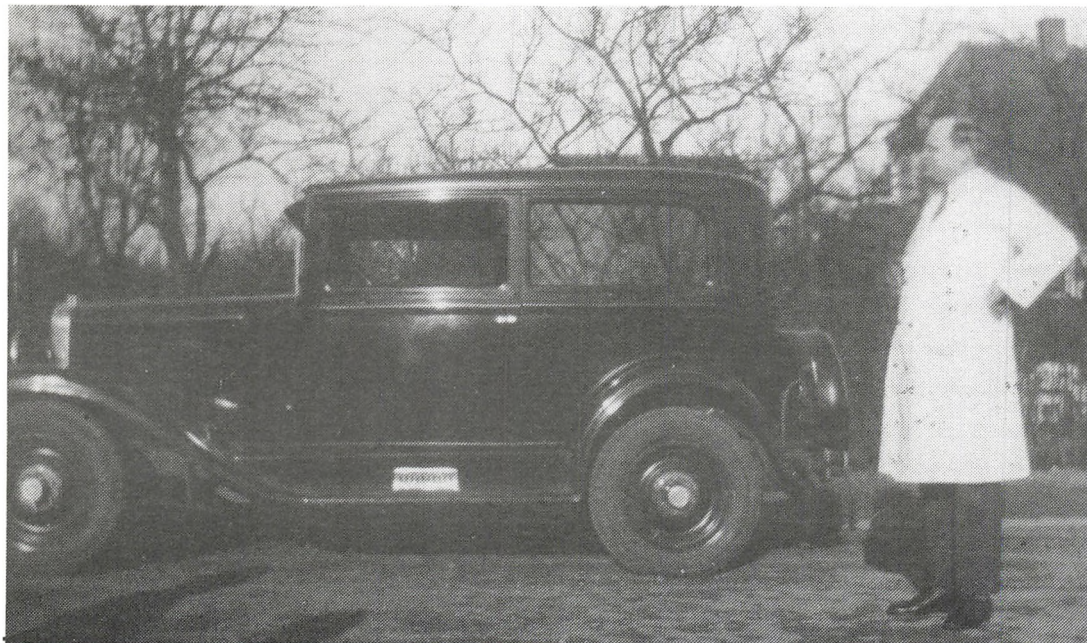
baksvej 11 annoncerer nemlig med, at han
hver dag undtagen mandag kører i Rosenvang,
så bortset fra grøntsager, som husejerne vel
har dyrket en del af i haverne, har beboerne
ikke skullet gå langt for at få de daglige fornø-
denheder dækket.

På H. C. Ørsteds Vej hen mod banen er der
to erhvervsdrivende mere. En annonce opfor-
drer nemlig: "Prøv den elektriske Rulle", hvis
ejer er V. Reinhold Jensen, H. C. Ørsteds Vej
25, og skråt overfor bor murermester Martin
Pedersen i nr. 22. Han udfører ifølge annon-
cen "alt Murerarbejde, Reparationer, Kalkning
af Villaer m.m."

Vi spadserer nu ned ad Rosenvangs Allé, og her er der ingen butikker, men alligevel bor her et par erhvervsdrivende. På højre hånd i nr. 31 bor assistent Gravesen. Titlen "assistent" tyder på en funktionærstilling, så "Maskinskrivningsbureauet", som han annoncerer med i vejviseren, er nok et bijob. Mere specificeret fortæller han i vejviseren, at "Festsange, Cirkulærer, Bygningsbeskrivelser o.l. udføres smukt og til billigste Dagspris". I jubilæumsbladet er der også en annonce, dog ikke så specificeret som i vejviseren, men her er han nævnt i en anden annonce indrykket under overskriften "Grundejere se her!". I denne annonce reklameres der om ejendomsforsik-

ringer, der kan tegnes gennem Rosenvang Grundejerforening, som A. Gravesen er kasserer for.

På den anden side af Rosenvangs Allé i nr. 32 bor Søren Jensen. Søren Jensen annoncerer om Rosenvang Vognmands-Forretning både i jubilæumsbladet og i vejviseren, men indholdet er forskelligt. I jubilæumsbladet annoncerer han om "Al Kørsel med alle slags Vogne, samt Flytninger besørjes. Kul, Koks og Brænde leveres, alt til billigste Dagspriser", mens han i vejviseren annoncerer med "Cementsand, Ral og Grus til Havegange", også det "til Dagens billigste Priser". Egentlig lidt mærkeligt, at det er i vejviseren, at han har det

Købmand Aage Nielsen med sin bil ca. 1931. Huset til højre er på H.C. Ørstedes Vej 7.
Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

snævrere udbud, man skulle tro, det var omvendt.

Rosenvangs Allé 25 er det sidste hus, vi passerer på Rosenvangs Allé i det, der kaldes Rosenvang ifølge vejviseren, så vi har en god udsigt til Vibygård, hvis ejer er Leth Espensen. Gården ligger til højre for Rosenvangs Allé mellem nuværende Espegårdsvej og Skovdalsvej. Det er Leth Espensen, der har udstykket og solgt hele det område, vi er gået forbi.

Ved Rolfsgade begynder Kongsvang ifølge vejviseren, og det første hus er Rosenvangs Allé 15, der ligger langt inde på grunden. Nr. 13 eksisterer ikke, da man ikke brugte det

husnummer i Viby Kommune, men i nr. 11 - ligeledes langt inde på grunden - bor grosserer Chr. Poulsen, som er den største skatteyder i kvartererne Kongsvang, Rosenvang og Rosenvænget. Hele 3.039,91 kr. betaler han i skat!

Vi nærmer os nu Skanderborgvej, som konsekvent i alle annoncerne er kaldt "Landevejen", men som hedder "Sk.vej" i vejviserens navnerregister. Lidt længere ude end Rosenvangs Allés udmundning i Skanderborgvej drejer vejen ret umotiveret til venstre (nu starten på Chr. X's Vej). Årsagen er banelinjen. Den skærer Skanderborgvej i en skæv vinkel, og

*Skanderborgvej
set mod Århus
omkring 1940.
Til højre
hjørnet af
Frodesgade.
Foto:
Lokalthistorisk
Samling,
Mølleparken.*

for at få en bro, der kunne gå lige over banen, var man nødt til først at lade Skanderborgvej dreje til venstre for senere at dreje skarpt til højre over broen. Sådan var det ikke oprindeligt, da gik vejen lige ud, og så var der en overkørsel over banelegemet. På Rosenvangs Allé har vi en god udsigt til vejforlægningen. Til venstre (hvor Uffesvejblokkene nu er) er der nemlig en kornmark tilhørende arkitekt Chr. Rohde.

Vi drejer imidlertid til højre ind mod Århus. Hvor benzintanken er nu, ligger Landevejen nr. 21 og 19. I nr. 21 bor træskohandler F. Jungersen, som har sin butik i kælderen. Han spørger i sin annonce i jubilæumsbladet: "Hvorfor gaa til Aarhus? naar De kan købe Fodtøj til billige Priser hos mig. Langskafede Gummistøvler, Galoschestøvler, Galoscher samt Træsko. Alt til billige Priser". I vejviseren kalder han sin forretning Træsko-Skotøjsforretningen og annoncerer også om "1. kl. Skotøjsreparation". I næste hus - nr. 19 - ligger Kongsvang Garn- og Trikotageforretning, som ejes af Marius Jensen. Han fortæller både i jubilæumsbladet og i vejviseren, at han har et "stort udvalg i Strømper, Spartasko [danse- og gymnastik-sko] og alt i Trikotage".

Nu passerer vi Frodesgade, og på hjørnet i nr. 17 ligger en forretning med en noget ejendommelig varesammensætning, nemlig Kongsvang Bog- og Cigarforretning. I jubilæumsbladet er der to annoncer - en for hver vareart,

men i vejviseren er der en samlet annonce. Jubilæumsbladet er mest oplysende. I cigarhandelen er der et "stort Udvalg i Cigarer, Cerutter og Tobakker", og det oplyses, at der er eneforhandling af Hirschsprungs og P. Wulffs Cigarer. I boghandelen "finder De Efteraarets nye Litteratur. Stort Udvalg i Kontor & Skriveartikler, Æskepost, Fyldepenne og Blyanter samt alt i fotografiske Artikler". Det oplyses også, at "Ugeblade bringes overalt", og at man skal huske "at bestille Julehæfter i god Tid".

I samme ejendom finder vi i kælderen en grøntforretning, som også oplyser, at der udbringes varer. Desuden fortælles det, at der handles med frisk afskårne blomster.

Næste ejendom er nr. 15. Her ligger Kongsvang Slagter- og Delikatesseforretning. Ejeren ifølge jubilæumsbladet er P. Christensen, og vejviserens navneregister siger også, at det er P. Christensen, der bor her. En annonce i vejviseren fortæller dog, at ejeren hedder M. Tonsgaard, så der er nok skiftet ejer i foråret 1927.

Naboen til nr. 15 er nr. 11, da man jo ikke brugte nr. 13 som vejnummer. Nr. 11 er den ejendom, hvor Viby Cykellager nu ligger. Her har købmand Gravers Madsen sin forretning. Også han har forskellige varegrupper, som vi i dag ikke synes passer særlig godt sammen. Jubilæumsbladet siger således: "Kolonial, Isenkram, Kornvarer samt Vinduesglas", og vejviseren siger: "Havefrø - Haveredskaber,

Kunstgødning, Malervarer - Tapeter efter Prøvebog".

Vi er nu nået til Magdalenemøllen med et bageriudsalg, som der dog ikke er set annonce for, og på den anden side af den i nr. 5 finder vi "Kongsvang ny mekaniske Værksted". Her udføres der Auto- og Motorreparationer, og det oplyses, at man er "Specialist i Autogen-svejsning & Loddearbejde, Cykle og Symaskinreparationer". Man foretog sig altså det hele, hvor bilmærkerne nu har hvert sit værksted, og mon ikke man på et værksted i dag ville se noget forbløffede ud, hvis der kom én for at få sin cykel eller symaskine repareret.

Vi er nu næsten inde ved grænsen til Århus, men først møder vi barber M. Andersen i nr. 3, og snedker N. C. Mølgaard i nr. 1. Snedker Mølgaard reklamerer i vejviseren med "Vinduesruder og alt Glarmesterarbejde".

Vi går nu over Landevejen, hvor der næsten ingen trafik er, og møder en række huse. Vi skal imidlertid op til nr. 10, før en annonce viser, at der er en erhvervsdrivende. Det er dog ikke ensbetydende med, at der ingen butikker er, i nr. 6 bor der således en købmand Diederiksen, og i nr. 8 en snedkermester A. Adamsen og en manufakturhandler Schlensig ifølge navnerregisteret. Disse kan

*Købmand
Gravers Madsens
forretning
Skanderborg-
vej 11, ca. 1930.
De nye, moderne
reklameskilte var
betalt af
leverandørerne.*

Foto:
Viby lokalhistoriske
Samling.

meget vel have haft butikker. I nr. 10 bor Peter Eriksen. Han havde Kongsvang Lillebil og annoncerer med, at han har "5 à 6 personers Dodge Brothers". Han bruger lillebiltakster og opfordrer til, at man skal forlange tilbud på landture.

I nr. 12 har Hans Hein sit snedkerværksted, men han har ingen annoncer. Vi skal hen til nr. 16, der ligger på hjørnet af Thyrsagade, før vi igen møder én, der annoncerer. Det er købmand Henry Nielsen. Han annoncerer med Kolonial, Urtekram og Isenkram og oplyser videre, at han har "Vine og Spirituosa fra He-dobald Petersens Eftf., København". I nr. 16

med indgang i Thyrsagade ligger et reparationsværksted for cykler, biler og motorcykler tilhørende S. A Frederiksen og K. Rasmussen, og i kælderen ligeledes med indgang fra Thyrsagade ligger "Kongsvang ny Grønhandel", der annoncerer med et stort udvalg i sydfrugter.

Vi fortsætter ad Landevejen, og i nr. 18 ligger Kongsvang Hjemmebageri ifølge vejviserens telefonnøgle, men der er ingen annonce herfra. Her vil vi nok stoppe op og fortælle, at Kongsvang Bogtrykkeri har ligget her fra 1919. Det var redaktør Bertel Jensen, Aarhus Amtstidende, der startede trykkeriet, men han solgte

Landevejen 16 i Kongsvang fotograferet ca. 1923. Poulsens bogtrykkeri anes yderst til venstre. derefter bageri ved Christian Nielsen, kolonialmagasin ved Henry Nielsen og brændselsforretning ved Thorlund Nielsen.
Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

det i 1922 til A.O. Poulsen, som i 1923 flyttede trykkeriet til dets nuværende adresse, Thyragade 4. I nr. 20 er der sikkert ingen butik. Her bor arkitekt Høvring Nielsen, som nok har travlt med tegningerne til Rosenvangskolen, som bygges her i 1927.

I nr. 22 ligger Kongsvang Skræderforretning, som annoncerer med "1. klasses Arbejde" og "Moderne Snit", og i nr. 24 er der nok en købmand, Ejnar A. Sørensen. Han har en række små annoncer øverst på siderne i vejviseren og fortæller heri bl.a., at han har køkkenudstyr, haveredskaber, lervarer og Durol Gulvlakfernis, han blander selv kaffe og har et udsøgt lager af "Konserver og Safter".

I nr. 24-26 ligger både H. Laursens "Kongsvang Kul- og Brændselsforretning" og S. Mathiasen, hvis annonce i jubilæumsbladet viser et bredt varesortiment: "Cykler, Symaskiner, Gummi, Lysekroner, Bordlamper, elektriske Strygejern samt alle elektriske Artikler". Endvidere oplyser han, at han er "Aut. Ford- og Fordson-Reparations-Værksted".

Nr. 28 er villa "Mary". Det er et gavlhus bygget og beboet af arkitekt Christian Rohde. Chr. Rohde er kvarterernes næststørste skatteyder, idet han med en skattebetaling på 2.948,14 kr. næsten når grosserer Chr. Poulsen. I øvrigt

ligger den tredjestørste skatteyder, N. K. Nielsen med 1.353,34 under halvdelen af de to førstnævnte skatteydere.

Nr. 30, 32 og 34 er også villaer, men i sidstnævnte ligger Kongsvang Telefoncentral. Vejviseren viser, at her bor centralbestyrer Jensine Østergaard, forstanderinde Kristine Østergaard og kontroltelefonistinde Marie Østergaard. Nr. 34 har det specielle navn Adirf, der er Frida stavet baglæns. En optælling af abonnenterne i vejviseren viser, at der er 155 under Kongsvang Central i 1927, mens der er 186 under Viby Central.

Vi er nu ved at være tilbage ved Rosenvangs Allé og kan rigtig se landevejens specielle forløb og desuden en stor treetagers rødstensbygning mellem den gamle oprindelige landevej og den forlagte landevej. Denne ejendom ejes af muremester Thomsen og kaldes i folkmunde "Strygejernet" efter dens udseende.

Annoncerne viser, at beboerne i Rosenvang kunne få deres daglige madindkøb dækket i Rosenvang, men måtte til Kongsvang for at købe andre varer. Til gengæld synes varesortimentet i Kongsvang at være så omfattende, at det ikke ret tit var nødvendigt at tage til Århus for at købe ind.

Line Sørensen

FDB's hør-eventyr i Viby

"Hørren er hverken påtrængende eller vulgær, den er stilfærdig og udstråler en ejendommelig kærlighed, den samme, der møder os, når vi kryber ned mellem nyvaskede linnedlagener. Der fremkommer hverken slavearbejde eller krigerske erobringer i dens historie. Og alligevel har hørren været med til at skabe den europæiske kultur, og den kom menneskene til hjælp, da de endelig bestemte sig for at aflægge dyrehuderne."

Således beskriver inderen Semjanam den gamle kulturplante hørrens fortræffeligheder.

Dens oprindelsessted som vild plante er det mesopotanske område i det nuværende Irak, hvor de varme og våde forhold ved floderne Eufrat og Tigris skabte ideelle vækstbetingelser.

Allerede for mere end 4000 år siden blev hørren udnyttet som tekstilplante af de gamle ægyptere, bl.a. til finspundet mumielinned.

Senere, via grækerne og romerne, spredte

kendskabet til hørren sig op gennem Europa.

De ældste fund af hør i Skandinavien er fra Norge i 700-tallet, og man må gå ud fra, at hørren har været udnyttet i Danmark tidligere end dette tidspunkt. I hvert fald har man ved Østerbølle i Himmerland fundet hørfrø sammen med bygfrø i et forrådskar fra jernalderen, og hørfrø var også en del af maveindholdet i Tollundmanden. Det var dog først omkring år 1000, at man i Danmark begyndte at dyrke hørren som tekstilplante.

Hørplanten blev dyrket i mindre målestok i middelalderen og under enevælden, hvor hørmarkerne var ret små, da de kun skulle forsyne den enkelte familie med råstoffer til det hjemmenvævede lærred.

Først i 1800-tallet skete der virkelig noget. Hørproduktionen blev langsomt industrialiseret, hørmarkerne blev store og sammenhængende, og man begyndte at levere hørren videre til behandling på hørskætterierne.

Denne udvikling fortsatte også op i det 20. århundrede, men hørproduktionen oplevede store udsving. Det hang sammen med, at man trods hørrens kvaliteter stadig foretrak bomuld, og derfor var det kun, når Europa på grund af krige var afskåret fra at importere bomuld, at hørproduktionen for alvor blomstrede op. Det gjaldt under Napoleonskrigene og under 1. verdenskrig, og det gjaldt i særlig høj grad under 2. verdenskrig, hvor Linum i Viby blev grundlagt.

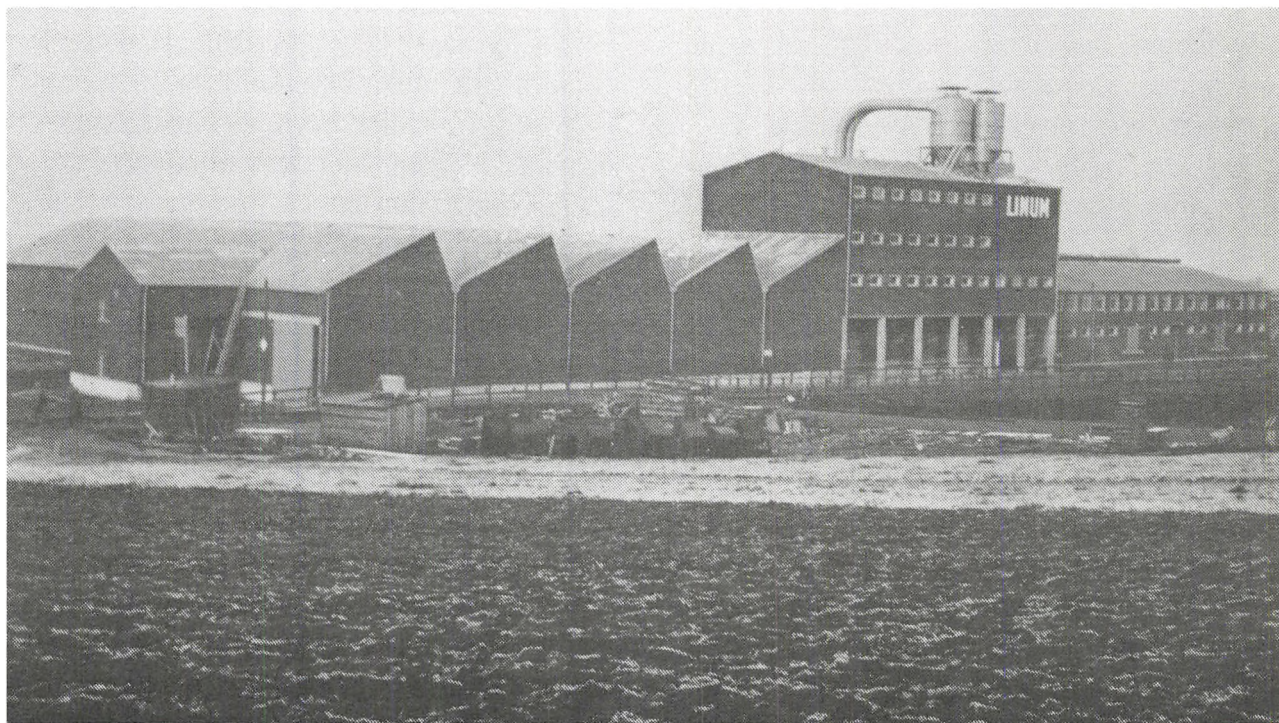
Siden de første spadestik i 1905 var blevet taget til FDB-fabrikkerne på den 3,75 tdr.

store grund i Viby, havde produktionen været en stor succes og var blevet udvidet flere gange. Kun 1. verdenskrig med dens mangel på råstoffer kunne midlertidigt bremse succesen.

Med den 2. verdenskrig blev Vibyfabrikkerne igen forstyrret af en besværlig forsyningssituation, der bragte både produktion og arbejdspladser i fare.

Margarineproduktionen ophørte helt i

Hørfabrikken "Linum" 1941. Facadeskiltet er opsat
Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

1941, og man optog atter - som under 1. verdenskrig - marmeladekogning. Sæbefabrikken måtte også igen komme ler i sæben, men hvor sæben under den tidligere krig til sidst kun indeholdt 25 % fedtsyre, kunne man denne gang nøjes med at reducere indholdet til 40 %.

I denne situation tog FDB "i erkendelse af sin fremtrædende plads i erhvervslivet", som det så smukt hed, initiativ til oprettelsen af en fabrik til fremstillingen af hørprodukter.

Det var dog ikke lutter velgørenhed til bevarelse af arbejdspladser, for produkterne viste sig nemt at kunne afsættes. Den hjemlige råvare, hør, rummede nemlig mange muligheder.

"Linum" er den latinske betegnelse for hørplantefamilien, og det meget rammende "Linum" blev derfor navnet for den nye fabrik, som man tog de første spadestik til i sommeren 1941.

"Linum", der stod færdig i 1942, blev fabriksanlæggets hidtil største bygning. Den blev opført skråt bag ved sæbefabrikken og bestod af to store blokke med shedtag, der rummede både kontorer, lager og langstrakte produktionshaller. Fabrikens råvare var "linum usita-tissimum", den såkaldt "almindelige hør".

Fordelen ved den almindelige hør er, at den kan udnyttes både for frøenes skyld til olie, og for fibrenes skyld til klæde og reb m.m. - i

modsatning til spindhørren og oliehørren, der er fremelsket med henblik på enten den ene eller anden produktion.

Den almindelige hørs utallige anvendelsesmuligheder blev også udnyttet fuldt ud i fabrikken i Linum.

Grunden til, at FDB's hørfabrik blev placeret i Viby, og ikke et andet sted i landet, hang blandt andet sammen med, at rebfabrikken i fabrikskomplekset i Viby kunne gøre brug af de groveste hørfibre til fremstillingen af reb. De finere hørfibre blev derimod vævet til lærred, der kunne bruges til især dækketøj og linned, mens de fibre, som brækkede under processen blev brugt til blå til møbelpolstring.

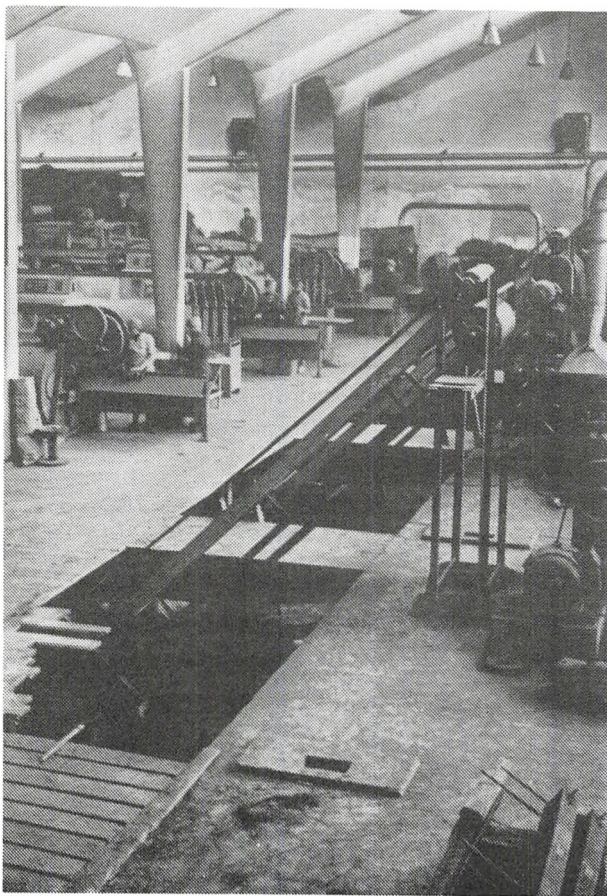
Hørstrået, som skættemaskinerne skilte fra i starten, gik til fyring i kraftcentralen på fabriksområdet. Hørfrøene blev presset, og den udvundne olie gik til lak og fernis, og de presede skaller - hørfrøkagerne - blev brugt som kraftfoder. Kort sagt: intet gik til spilde.

Svindet i udnyttelsen af hørren var også meget lille - ud af 1000 kg hør med frø og strå blev kun 40 kg umiddelbart sorteret fra til affald, hvorimod der var 740 kg strå og 220 kg kapsler! Senere i processen blev der ganske vist sorteret yderligere fra, men som August F. Schmidt bemærker i første bind af "Viby Sogns Historie", var selv disse træagtige skæver "med deres 3500 Cal. Brandværdi et højst nyttigt Supplement til de for Tiden til Raadighed væ-

rende Brændselssorter".

Krigens mangel på olie og kul gjorde affaldet fra hørproduktionen til en vigtig energikilde i kraftcentralen, der ikke kun kom Linum, men også de øvrige fabrikker på FDBs areal til gavn. Hørproduktionens udnyttelsesgrad var så at sige 100%.

Dengang var produktionsmåden fremtvunget af tidens nødvendighed - i dag ville den

utvivlsomt have aftvunget beundring ved både at være økonomisk rentabel og bæredygtig i økologisk forstand.

Staten var også fra begyndelsen meget interesseret i hørproduktionen, både til fremstilling af de mange erstatningsprodukter, men nok i endnu højere grad til at holde gang i industrien og dermed bevare arbejdspladserne.

Efter forhandlinger med FDB overtog staten da også opgaven med at fordele produkterne fra Linum, der var meget efterspurgt.

Hvor hør dyrkningen i Danmark i 1928 kun fyldte 10 ha, var det under krigen mange-doblet til i 1944 33.000 ha. Produktionen blev derfor øget gennem hele krigen og ikke kun i Viby. Rundt om i Danmark beskæftigede 8 fabrikker sig med at behandle hørren. Linum sad dog ved krigens slutning på mere end 30% af produktionen.

Med råvaremanglens ophør efter krigen forsvandt efterspørgslen dog ret hurtigt. Godt nok udvidede man fabrikken i 1946 med et hørspindleri, men det blev hurtigt klart, at Linums hørprodukter ikke kunne klare sig i konkurrencen med de "ægte" varer som bomuld.

I stedet slog man sig på eksport, hovedsageligt til Brasilien. Her var efterspørgslen god,

Interiørbillede fra "Linum" 1942

Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

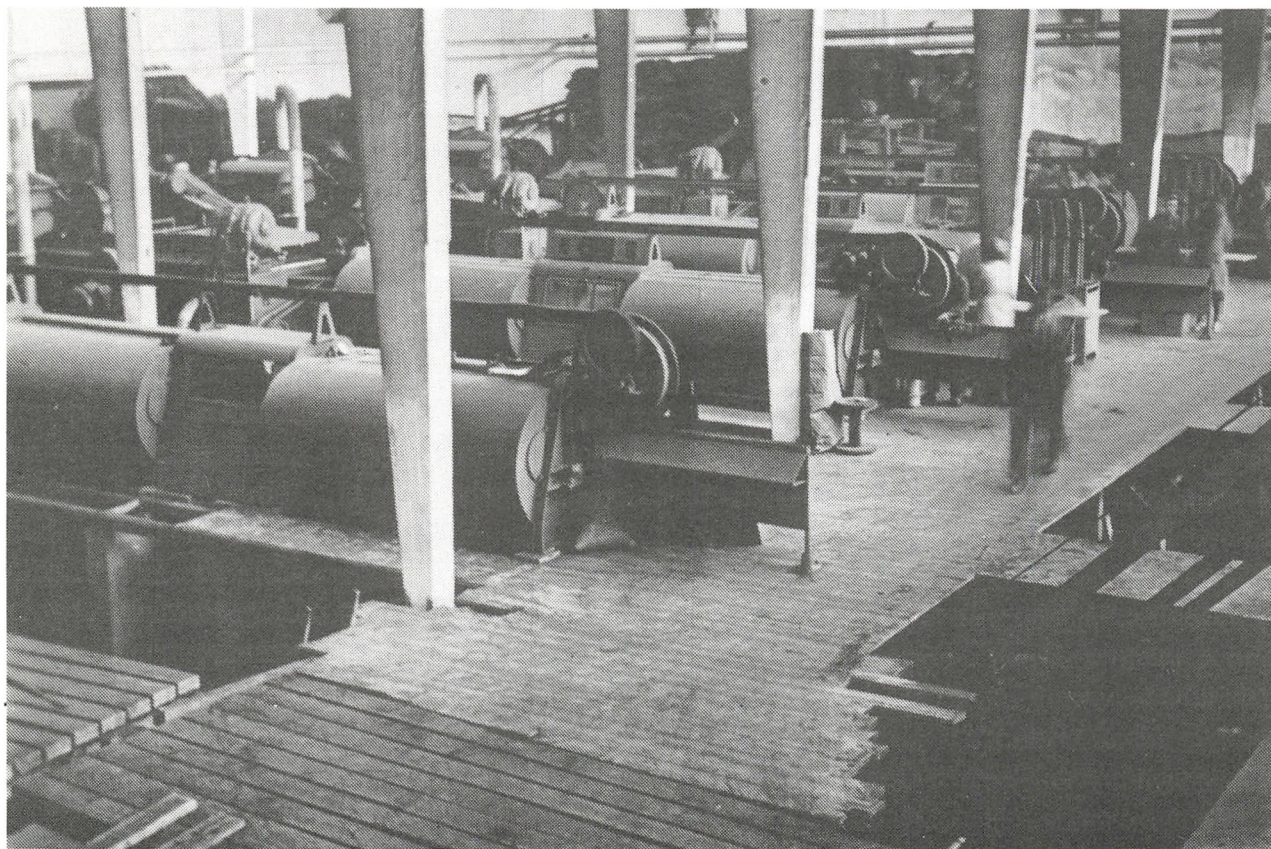
men det var alligevel svært at opnå en ordentlig fortjeneste på grund af de skrappe valuta-restriktioner. Derfor tog man også i 1956 springet og flyttede maskinerne til Brasilien for at fortsætte produktionen der.

August F. Schmidt havde allerede i Linums glansperiode i slutningen af krigen set skriften på væggen for hør-eventyret: "Med Henblik paa Fremtiden maa man vel betragte Avlen af

Olie-hør og Hamp som en Produktion, der kun kan finde Sted under de nuværende Forhold" (d.v.s. krigen). Linums gamle fabrikslokaler stod efter flytningen til Brasilien tomme - men kun for kort tid. I 1958 flyttede Krydderimøllen ind. Dens produktion af krydderier,

Interiørbillede fra "Linum" 1942.

Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

essenser, konserveringsmidler, budding-, creme- og bagepulver m.m. havde fra begyndelsen i 1902 holdt til i FDB's afdeling i Vestergade inde i Århus, men salget af disse varer var efter krigen taget voldsomt til, og man behøvede plads.

Linumfabrikken blev altså stedet for en læn- gerevarende succes efter den korte, men intense periode med hørprodukterne.

KILDER:

Jørgen Fink: "FDB 's fabrikker - pioner i Stor-århus" s. 111-120 i "De skabte Aarhus " - anden samling 1992.

Aage Friis (Red.): "Danmark under verdenskrig og besættelse", bind 5.

"Danmarks økonomiske forhold 1939-1945" ved Vilh. Buhl, Odense. 1948.

Svend Fuglsang: "Hørproduktion", Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Frederiksberg 1988.

Lise Kongsgaard: "Vibyfabrikkerne, FDBs virksomhed ved Århus" s. 20-30 i "Fabrik og bolig" 1993 nr. 2.

Lise Kongsgaard: "Vibyfabrikkerne - et fabriksamfunds udvikling og særpræg gennem tiderne" udgivet af FDB 1993.

August F. Schmidt: "Viby Sogns Historie I" s. 264-265.

Billedmaterialet til artiklen er fra et album, der befinder sig på Viby lokalhistoriske Samling.

Bodil Elling

Nybyggerliv i Præstevangen

Da jeg i 1959 med mand og to små børn skulle flytte til Viby, var vi så heldige at få en splinterny lejlighed i Århus Omegns store byggeri på Kaj Munksvej/Vilh. Becks vej, som er bygget delvist på gammel kolonihavejord.

Lejligheden var også dyr - jeg tror, vi gav næsten 300 kr. om måneden, men så var der også varme både i gulvet og i loftet.

Vi kom fra København, hvor jeg blandt andet skulle afslutte min uddannelse som bibliotekar, men familien ville "hjem til Jylland", og så ville jeg med, selvom jeg er født fynbo.

Vi var glade for den nye bolig, den var godt indrettet, og vi havde let ved de daglige indkøb på det lille butikstov. Børnene trivedes, og jeg havde taget forældreorlov - dog på egen regning, for sådan gjorde man dengang.

Vores datter, Lotte på 5 år, havde før været i børnehave og var god til at få legekammerater: "Vi legede gerne ude i sandkassen, og vi klatrede i træer, og vi legede med glaskugler".

En dag, da de legede inde og var ret højrø-

stede, spurgte jeg, hvad der var galt. Lotte svarede: "Jamen mor, vi leger da bare Kennedy og Krustjof...". Børn har jo lange ører og havde hørt dramatikken i de voksnes snak.

Lotte har lige nu fortalt mig, at hun fik sin første femkronemønt på den tid - hidtil havde vi haft femkronesedler. - og hun fik en lyseblå cykel, som var lige høj nok, og derfor satte hendes far trækodser på pedalerne, så den passede bedre.

Af musik husker hun: "Waltzing Matilda", som vi døbte om til: "Tivoli er lukket".

Vi syntes, der var to minusser ved området: Det ene var vaskerummet i kælderen, som bestod af: gruekedel til kogevask, dog til gasopvarmning (i min barndom fyrede vi med brænde i sådan en!), samt to skyllekar, der var placeret således, at vi skulle bære det våde tøj mange meter. Der var hverken vridemaskine eller centrifuge, langt mindre tørretromle, og vi følte os nærmest hensat til vore bedstemødres tid.

Vi var flere unge mødre, der mødtes til ble-vask ret jævnligt, og vi fik også snakket om det andet minus: nemlig den store mangel på børnehavepladser - dengang talte vi meget om børns udvikling, gerne med assistance fra halvdagsbørnehaver - og ikke specielt om pasningsgaranti, som er på de voksnes præmisser. Nu er man heldigvis også begyndt at tale om udviklingsgaranti - altså for børn, og børnehaver har altid gjort et stort arbejde i den retning.

Jeg har selv som børnebibliotekar haft god forbindelse med mange børnehaver, og det var dejligt og spændende.

På et tidspunkt blev der indkaldt til beboermøde - det var det første i sin art - og efter en orientering om byggeriet fik beboerne ordet, og her fremkom vi med disse to ønsker: mere moderne vaskerum samt oprettelse af en børnehave. Det måtte gerne være halvtids til en begyndelse.

I bestyrelsen, som - syntes vi unge - kun bestod af gamle gråhårede mænd, var der just ikke stemning for en børnehave - "børn har bedst AF AT BLIVE PASSET AF DERES MOR"

*Butikstorvet ved Kaj Munks Vej, november 1958.
Foto i Lokalthistorisk Samling, Mølleparken.*

og: "der er da vist nok en børnehave nede i Viby". -

Heldigvis havde vi en frisk ung læge, Claus Bang, som støttede os stærkt: "Jeg kender mange mødre, som er meget interesserede, og jeg synes også, børn får god inspiration i en børnehave".

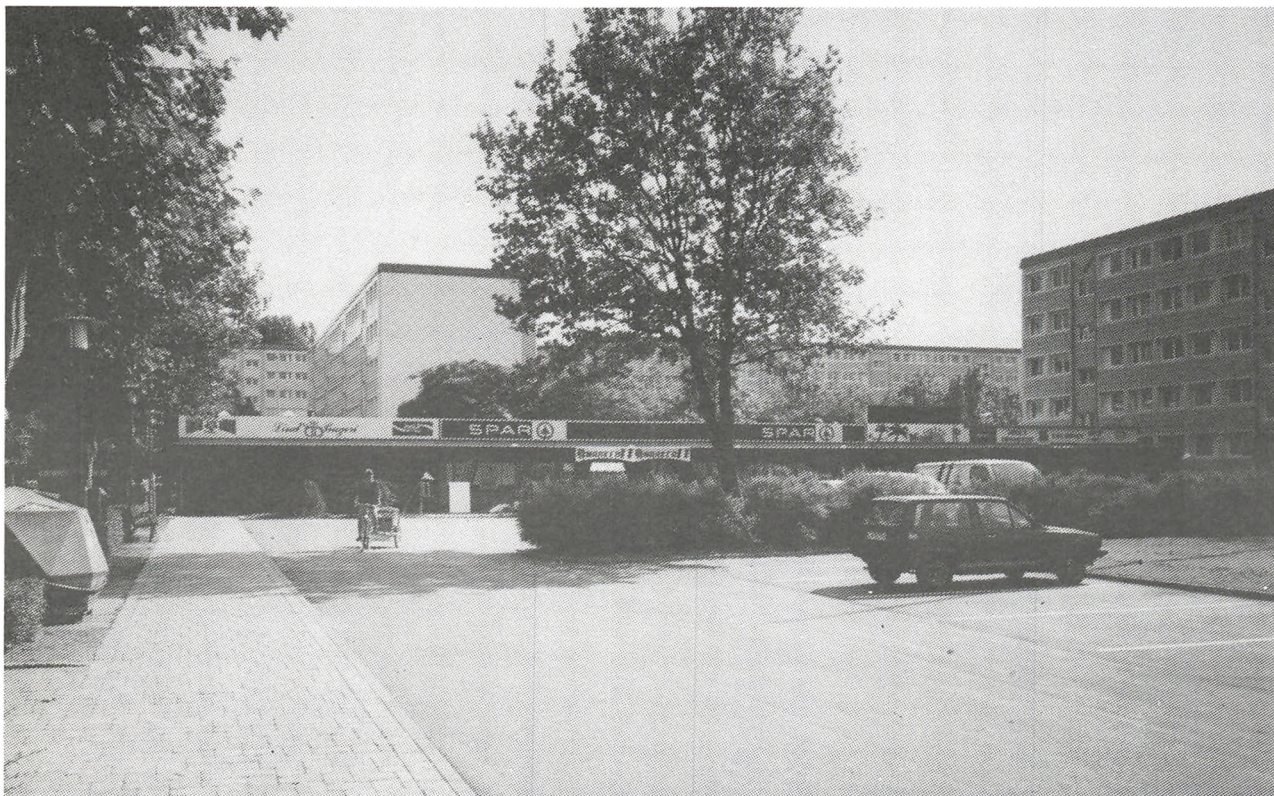
Arkitekten for byggeriet, Knud Krøll, var også meget positiv og sagde: "Jeg har tegnet andre børneinstitutioner, både børnehaver og fritidshjem, og jeg kunne få organiseret en

børnehave i vores næste boligblok, som vi er ved at gå i gang med at tegne".

I tiden derefter fulgte en del forhandlinger om børnehave, og resultatet blev, at Red Barnet overtog organiseringen af den, og den blev indviet som to halvdagsbørnehaver - en om formiddagen og en om eftermiddagen - og indvielsen fandt sted den 3. februar 1962, men

Butikstorvet 1998.

Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

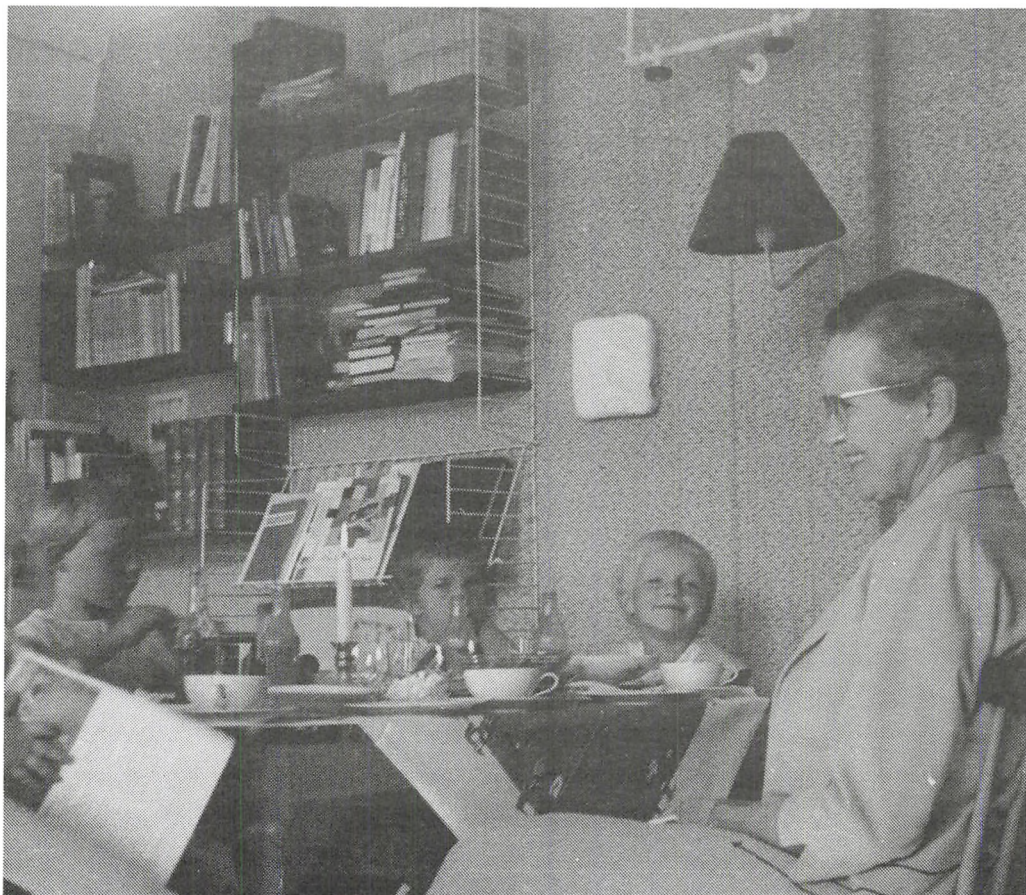

da var vi rejst fra byen, så det blev naboer og venner, der fik gavn af den. I øvrigt lever den i bedste velgående, nu som kommunal heltidsbørnehave efter omorganisering i 1989.

Noget af det sidste, vi oplevede på den tid var, at Lotte kom i skole på Rosenvangskolen, og det syntes hun var vældigt spændende med alle de nye legekammerater. Kun én ting var hun ked af: at hun skulle lære at skrive med

højre hånd, selvom hun er venstrehåndet - og hun har altid haft flest kræfter i venstre side - , men da vi flyttede til en ny by, og hun kom i en anden skole, fik hun lov at skrive med venstre hånd, og det gør hun stadig.

Som hovedregel har vi været glade for at være "nybyggere" i et pænt nyt kvarter i Viby for cirka 40 år siden.

*Børnekomsammen i lejligheden.
"Børnepigen" er min moster, Katrine Jensen fra Viby Tapet- og Farvehandel.
Bemærk varmesystemet i loftet.
Foto i privateje.*

Bente Klercke Rasmussen

Musikpræsten i Viby - Jacob Steenberg

I 1830 blev Jacob Steenberg præst i Viby. Selv om han da var 47 år gammel, opnåede han alligevel at være præst i Viby i 35 år, og han er derfor en væsentlig skikkelse i Vibys historie.

Han var født på Bornholm, som søn af en fæstebonde, men hans mors morbroder var konsul i Lissabon, og efter ham fik han navnet Steenberg. Han voksede op under fattige kår, og som 8-årig måtte han hjælpe med at skaffe føden til familien ved at vogte køer. Hans mor lærte ham at læse, mens præsten lånte ham bøger og forberedte ham til studentereksamen.

Under studietiden i København ernærede han sig som lærer, og fritiden brugte han på at spille dilettantkomedie sammen med bl.a. Grundtvig.

I 1805 flyttede han til Jylland, hvor han blev huslærer. To år senere blev han kordegn ved Århus Domkirke og lærer i Århus, og i 1808 blev han gift med Cathrine Marie Svanekær, der var datter af en hattemager og biskop Mummens oldebarn.

Begge ægtefæller var meget musikalske, og de brugte en stor del af deres tid på at synge og spille komedie. I hans tid som præst i Viby blev præstegården ramme om et rigt sang og musikliv. De 12 børn var ligesom forældrene musikalske, og de spillede forskellige instrumenter, og i præstegården opførtes hele operaer som f.eks. "Don Juan".

Som 82-årig tog han sin afsked og slog sig ned i Århus, hvor han bl.a. fik besøg af den kendte sangerinde Jenny Lind. Han døde i 1875, 92 år gammel. Fru Steenberg var død allerede i 1858.

Han havde som nævnt 12 børn, 6 døtre og 6 sønner, og en af sønnerne, Richard Steenberg, har skrevet en såkaldt dagbog, der mere er en erindringsbog. I denne bog giver han en god beskrivelse af, hvordan Viby var, da pastor Steenberg kom til byen i 1830.

Kilde:

Paul Nedergaard: En dansk præste- og sognehistorie. Århus Stift.

Richard Steenberg (født 1824)

Erindringer om Jacob Steenberg (uddrag)

Forflyttelsen til Præstegaarden i Viby foregik om Foraaret 1830. Nogle af Sognets Bønder sendte deres Vogne til at hente "Flyttegodset". Den talrige Familie er formodentlig blevet kjørt ud paa en mangesædet Holstenskvojn. De nærmere Omstændigheder herved kan nærværende ikke meddele efter egen Erindring, men det er ikke vanskeligt at drage rimelige Slutninger af denne for hele Familiens Skjæbne saa betydningsfulde Begivenhed. Uagtet de byrdefulde Vilkaar, som den ny Præst maatte indgaa paa, blev dog vistnok Forflyttelsen hilset med Glæde af saavel Forældre som Børn...

Det nye Hjem i Præstegaarden

Naar man kommer ned ad Holme Banker paa den gamle Horsensvej (Vi fulgte i Tanken vore Forældre paa denne Vej, 20 Aar tilbage) sænker Landskabet sig, og Aarhus Domkirke - som saaes fra Højderne - skjuler sig efterhaanden som man nærmer sig Viby, der ligger lavt, næsten som i en Dal. Det for en Landsbykirke ualmindeligt høje og massive, firkantede hvide Taarn paa Kirken i Viby træder frem i det ny Prospect, som aabner sig i Landskabet.

Kirken ligger paa en lille Høj i en Ramme af grønne Hyldebuske, og Præstegaardens røde

*Musikpræsten Jacob Steenberg (1783-1875).
Præst i Viby 1830-1865.*

Tag er synligt mellem Havens Træer. Byen bestaar af 2 Dele, den sydlige, hvorigjennem Landevejen gaaer, og Norreby (Nørre) som har den største Udstrækning, og hvis Enge strækker sig til Aaen henimod Brabrand Sø.

Kirken ligger i en Udkant i den sydlige Del ved Foden af Terp Bakke. Bækken, som kommer fra de højere liggende Terp Enge, løber i smaa Krumninger gennem Ellekrat ved Foden af Kirkebakken, snoer sig i flere Bugtninger mellem de høje Asketræer i Hulningen nedenfor Bakken, passerer Smedjen, hvor den dan-

ner Smede Dammen og løber under den røde Bro ud gennem Nørrebys Enge, indtil den udgyder sig i Brabrand Aa. Seet fra Syd, fra Højderne paa Horsensvejen, tager Landsbyen sig bedst ud. Nærmer man sig derimod Viby fra den modsatte Kant, fra Aarhus, er Landskabet fladt og Byens maleriske Beliggenhed i Dalstrøget bemærker man ikke.

Fra Landevejen fører en rødmalet Bro over Bækken, som kommer fra Præstegaards Engene, ind paa Terpvejen, paa hvis ene Side Præstegaarden ligger, en Bondegaard ligger paa den modsatte Side af Vejen.

Indkjørslen til Præstegaarden er gennem Porten, hvorover der er lagt "Stængelad" til Kornneg. Den store firkantede Gaardsplads er brolagt. Foran Stuehuset staa 3 prægtige Lindetræer, som skygge endel for Vinduerne. 2 Trapetrin fører op til Hoveddøren, der er forsynet med Dørhammer og aabner til "Flisegangen", en Entree belagt med store Fliser; 2 Rækker Træknager antyder, at her hænger man sit Rejsetøj. På højre Haand er Storstuen paa 4 Fag med Vinduer til Gaarden og Haven; til venstre aabner en Dør til Dagligstuen, med 4 Døre, af hvilke én fører til "Folkestuen" (ud til Gaarden), den anden til Sovekamret (ud til Haven, der igjen staaer i Forbindelse med Ammestuen, hvorfra en Dør fører ud til Kjøkkenet, som vender ud til Gaarden, og ved en Dør er forbunden med Folkestuen. En tredje Dør i Dagligstuen fører til Havestuen, hvorfra

er en Dør til "Storstuen", der ligeledes i den modsatte Ende har 2 Døre, der føre til Gæstekamrene. Den eneste Udgang til Haven er fra Havestuen med 1 Vindue og Glasdør. Bjælkerne ligge underneden Loftet, som er malet med mørkegrøn Farve, Væggene ere kalkede, Dørstolperne og Rammerne ere smukt udformede. Gulvene ere saa stærkt slidte, at Knasterne overalt træde frem. Det er en gammel brøstfældig Præstegaard, som har "faaet Lov" at forfalde. Et bredt Brædt fører over Rendestenen, eller den smalle "Grøft", som løber langs med Huset, ud i Haven.

Laagen i Hassellysthuset ved Enden af "den brede Gang", (lige overfor Havestuedøren) fører ud til Terpvejen, med Kirkedammen paa Venstre Side og "ned til Bækken" mellem Asketræerne paa højre Side. I Haven er der desuden "den krumme Gang" (en Hassel-Allee ud til Terpvejen), "den lange Gang" midt i haven gennem dens hele Længde. Gangen langsmed Huset, forbi "Langkammeret", og "Kjælden" (den aabne Brønd med Brøndvippe) gennem den nordre Nødde Allee "ned" til "Højen" med dens 2 smukke Ahorntræer og 2 Lindetræer, og derfra, i en ret Vinkel, opad gennem den "stejle" Allee forbi Kastanietræerne op til det store Valnøddetræ. Gangen ud til Skolen og Kirkedammen hed maaske Ribsgangen, da den var beplantet med store gamle Ribsbuske. En Tvergang benævnedes af lignende Grund Solbærgangen; Stikkelsbær

vare plantede langsmed Gangen "udenfor Vinduerne" og her - i en Græsplæne eller stort Skvalderkaalbed - stod det herlige Morbærtræ, hvis Ry naaede til Aarhus.

Desuden var der Gravenstener, Piplinger, Borsdorfer, Rainette, Rosenhagen, Løgæbler, Keisertoffelpærer, gule spanske Kirsebær og "Faders Kirsebær" (udenfor Havestuedøren), de store blaa Blommer udenom Kjælden og 2 Rainecloder.

Ved Gærdet ud imod Kirken stod en stor blaa Syrenbusk og en Guldregn samt et Sneboldtræ, ved Højen og i Havens modsatte Hjørne vare store blomstrende Hegebærtræer, og op til Muren, under Vinduerne var et lille blomstrende Mandeltræ. I den krumme Gang fandtes der flere Lombardske Nøddetræer ("Philberts").

En egen Art Buske, som vi kaldte Theetræer (Spireer), med pilformede Blade og en fin blegrød dusket Blomst med et klæbrigt støv, tjente til Hegn i Gangen omkring Hessel Lysthuset. Den "Brede Gang" var kantet paa begge Sider med Lavendler og i Blomsterbedet indenfor stod der Paaskelilier, Pindselilier, Aurikler, Tulipaner, Hyacinther, de høje hvide Lilier og de gule Tigerlilier, Akeleier, "blaa" Rævehaler, samt Crocus og Vintergjækker. Buxbom indfattede Bedene langs med Huset, ud til Gangen, og Bellis var brugt som Indfatning af den modsatte Kant ind imod Jordbærbedene, som fyldte det meste af Qvarteret

"udenfor Vinduerne". Vilde Anemoner groede under Nøddehækken sammen med en anden Blomst fra Skovbunden (en lille hvid Stjerne) og den allestedsnærværende Smørblomst, og hist og her en gul Primula. Violer voxede i Græsset paa Diget ud til Marken i Kjøkkenhaven, saavel som mellem Stenene under Vinduerne afvejlende med blaa Vinka...

Notable Personer i Viby

Af notable Personer i Sognet maa først bemærkes "den gamle Præst", som beboede Enkesædet, der støder op til Enden af Præstegaardshaven.

Wormslev var høj af Statur, streng i sin Adfærd, hvormed han havde hævdet sin Værdighed iblandt sine Sognefolk, derfor var han frygtet, om ikke elsket. Han sagdes at være velhavende og besidde endel Sølvtoj, men paa samme Tid vidste man om ham, at han aldrig aflaaede sine Gjemmer, da det troedes om ham, at han kunde "vise igjen" (see Holbergs Comedier) og derfor ikke frygtede for at blive bestjaalet. Bønderne omtalte ham oftest med haarde Tillægsord.

Dengang tiltalte Kjøbstadfolk endnu altid Bønderne med Han og Hun, følgende Bøndernes egen Talebrug, de yngre med Du. Men Wormslev sagde ogsaa Han til Degnen Schütz.

Denne originale Person, som havde været Degn i den gamle Præsts Velmagtsdage, stod i fuldstændig "undersaatlig" Forhold til den

Niels Wormslev
(1759- 1841),
Præst i Viby
1792-1820.

strænge Præst, som tyranserede ham og bl.a. lod ham føre Kirkebøgerne. Schütz havde stor Sands for Havevæsenet, og "Degnens Høj", ved Skanderborgvejen var derfor en af Sognets Mærkværdigheder, hvortil Aarhusfolk af Middestanden valfartede, og mod en billig Kjen-delse til Degnekonen fik Vand paa Maskine og drak Thee i de nette Granlysthuse i den smukke Have, som var anlagt op ad Højen, hvorfra var en meget vid Udsigt.

Schütz, som ikke længer gjorde Tjeneste, men levede af sin Degnepension, vedblev des-uaget at spille Orgelværket i Viby Kirke paa sin gammeldags Manér med Triller efter hvert Fermat, og det lykkedes aldrig Fader at rokke ved hans tilvante Spillemaade. Han skrev en zirlig Haand og havde en stor Færdighed i at "prente" (skrive Fracturskrift med snorklede Ornament Initialer).

Til Bøndergilder skrev han ogsaa Brudevers; det var førend Poeten (Peer Jensen paa Viby Mark) optraadte som Concurrent i Versemageriet. Den gamle Degn ytrede sig gjerne med Bitterhed om sin Fordums Herre og Tyran og udtalte i Fortrolighed til andre det Haab, at han maatte opleve, at "synges til hans Begravelse". Han overlevede dog ikke Wormslev (Schütz døde i April 1841, Wormslev i Novb. s.A.), som holdt godt ud, og den ny Præst maatte i 10 Aar vente paa Befrielse for den byrdefulde "Aftægt" til Wormslev. I den første Tid forholdt han sig temmelig fjendtlig og uomgængelig mod den nye Præst, som han gjerne vilde dominere over, men senere blev han mere omgængelig og aflagde om Vinteren jævnlig Aftenbesøg i Præstegaarden for at faa sig en L'hombre, naar der var en 3die Mand, og der maatte gaae Bud til Narreby efter Krigs-commissairen (Storm), som fra Aarhus var flyttet til Viby og var blevet Landmand. Han var Enkemand og giftede sig i Viby med sin Husbestyrerinde (Jomfru Mæther). Wormslev kunde da blive ganske oprømt og man lærte snart at kjende hans Ønsker, som alle kappedes om at imødekomme.

Hans Forsikrings-Mundheld, "faae mig Skam", blev snart en staaende Betegnelse for, at Talen var om ham. Efter Aftensmaaltidet pleiede han gjerne at henvende sig til Moder med den Bemærkning: "Veed De saa, hvad der kunde smage godt?" - "En Pibe Tobak?" - "Ja,

De har fummeskam Ret, Madam!" Hans Ankomst gennem Haven bebudedes langt fra ved den klapprende Lyd af hans store Træsko (vi kaldte dem Knubskibe), som han tog udenpaa Støvlerne, naar han gik ud...

De knappe Tider

Det er knappe Tider for Præstefamilien - Brødet savnes vel ikke, men Smørret vil ikke strække til de mange Munde. Thee og Sukker ere dyre Artikler, derfor faaer Børnene om Morgenen Øllebrød med Mælk, Stundom Fløde, istedetfor Thee og Smørrebrød. Middagsmaden er afvejlende Vandgrød og "Sødgrød" (kogt i Mælk), Velling, Grøn Søbekaal og Pandekager, Øllebrød, og (om Vinteren) gule Ærter. Om Søndagen regelmæssig Kjødsuppe og til 2den Ret (Eftermad), det kogte Kjød med Peberrodsauce. Eftermaden er me-

get ofte Stegt Flæsk med Kartoffler (en tarvelig Middagsmad).

Brændslet er ogsaa knapt, derfor blive de smukke Lindetræer foran Huset fældede og Kastanietræerne følge snart efter. Vi havde kun 1 Lys paa Bordet.

Klædekrammerens Regning maa holdes saa lav som mulig, derfor er det knapt med Kaaber til Pigebørnene, og Faders Præstekjole er i flere Aar af tyndt Merinos eller "Bombasin". Drengenes Klæder have ikke rigtig Kjøbstadsnit, de bleve nok fordemeste syet i Hjemmet.

Moders Hænder ere aldrig ledige: Rokkehjulet snurrer til Aftenen silde og aarle om Morgenen, men det hjemmegjorte Lærred kommer ogsaa godt til Nytte til Skjorter til Carl, da han skal til Kjøbenhavn. Derimod strækker Husfliden ikke til, at Pigebørnene faae Kjoler af hjemmegjort Tøj.

*Præstegården
1997. Den
nuværende
præstegård har
afløst pastor
Steenbergs
præstegård, der
brændte i 1879.*

Foto: Viby
lokalhistoriske
Samling.

Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening 1997/98

For første gang i foreningens historie forsøgte vi os med en ikke lokal foredragsholder ved efterårsarrangementet i 1997. Det var bibliotekar Lars Otto Kristensen, der gav et spændende foredrag "Fra Havreballegaard til Marselisborg, fra adelssæde til kongeslot" med lysbilleder. 104 personer var mødt op.

Også generalforsamlingen d. 2. marts havde god tilslutning med 86 fremmødte. Det var uden tvivl Karl Bocks foredrag om "En tur på Nordbyvej ca. 1928", der samlede de mange mennesker, og for de, der ikke kunne komme, og for de, der gerne vil genopfriske foredraget, er det medtaget i dette årsskrift. Endvidere er der medtaget et kort og lavet henvisninger hertil, så også yngre generationer kan følge med i vandringen.

Den obligatoriske byvandring i foråret var i år ændret til en kombineret byvandring og foredragsaften. Titlen var "Kongsgård-Kreditforening-Lokalcenter" og startede med et oplæg ved Viby Kirke og fortsatte med en vandring gennem parken ved "Borgvold". Vandringen sluttede med et besøg på det nye "Lokalcenter Viby" i de gamle kreditforeningslokaler, hvor arkitekt Vagn Andersen, i mange år ansat i Nykredit, fortalte om bygningen som

kreditforeningsbygning. Dette foredrag blev suppleret af Svend Tørnstrøm, der fortalte om kommunens køb og istandsættelse. Ca. 80 deltagere var mødt op til dette arrangement.

Årets rigtige byvandring var d. 23. august og blev kaldt "Fra Bunsen til Gassen". Den blev ledet af Bent Keblovszki. For første gang blev en byvandring holdt en søndag, og der var 62 deltagere. Mødestedet var Bunsensvej, og der blev efter en orientering spadseret ad Edisonsvej, Marconivej og Chr. X's Vej, over den gamle jenbanebro og Skanderborgvej til det gamle gasværk. Turen blev flere gange afbrudt af oplysninger om steder og begivenheder, især om besættelsen og bombenatten i 1941. En tidligere ansat fortalte om gasværket, og vandringen sluttede med en sodavand/øl på foreningens regning.

I week-enden 26.-27. september blev der sædvanen tro holdt lokalhistorisk udstilling på Rosenvangskolen. Udstillingen blev forestået af Bent Keblovszki og undertegnede, og i år forsøgte vi os med en nyskabelse. Vi udvalgte en del billeder i Viby lokalhistoriske Samling og satte dem op med billeder af tilsvarende motiver i dag, således at også børn og yngre mennesker samt tilflyttere kunne få noget ud af udstillingen, hvis emne i år var Kongsvang- og Skovdalskvartererne. Det lød til at være en god ide, og vi fik besøg af mange af foreningens medlemmer.

Tove Glud Rasmussen

Beretning fra Viby lokalhistoriske Samling 1997/98

I året der er gået, er der sket en meget epokegørende nyskabelse i Viby lokalhistoriske Samling, idet vi har indført EDB. Udover tekstbehandling til breve m.m. har vi med støtte af Århus Kommunes projektpulje vedrørende lokalhistorisk arbejde anskaffet EDB-programmet Arkibas.

Arkibas er et program, der er udarbejdet til registrering af arkivalier, billeder, videobånd og meget mere, men i første omgang er det kun registreringen af arkivalierne, vi har fået igangsat, så der er lang vej endnu, før alt vores materiale er indtastet.

Med indførelsen af EDB har vi også fået mulighed for at komme på internettet, og vi arbejder i skrivende stund på at få udarbejdet en hjemmeside, hvor interesserede kan læse om Samlingen, vores åbningstid m.m. Vi håber, at hjemmesiden er klar inden årsskiftet.

Af udadvendte aktiviteter har vi koncentreret os om en udstilling, som blev holdt i forbindelse med Viby Markedet, der blev afholdt den 13. juni 1998 på Viby Skole. Her viste vi en lille gennemgang af skolens historie, og desuden prøvede vi at få sat navne på nogle af de mange elevbilleder, vi har fra Viby Skole.

Efter udstillingen har vi modtaget flere elevbilleder og flere navne på eleverne, men vi er stadig meget interesseret i både flere billeder og flere navne.

Samlingen 1997 i tal:

Åbningstid: 2 timer om ugen.

Antal besøg: 60.

Registrerede afleveringer: 43.

Herved indkom bl.a.: 198 billeder,

13 arkivalier og 1 lydbånd.

Bente Klercke Rasmussen

*Viby lokalhistoriske Samling,
Viby Bibliotek, Skanderborgvej 170, 8260 Viby J.
Tlf. 86 14 25 66.*

Åben: Mandage kl. 15.30-17.30.

Indholdsfortegnelse over tidligere årgange af årsskriftet

1990

Thøger Rasmussen:

Lidt om Viby-forhold omkring 1906.

Bent Keblovszki:

Byggeforeningen "Fremtiden".

Bent Keblovszki:

Spredte træk fra Gl. Kongsvang.

Ejlif Salomonsen:

Om familien Borchmann og gartnerierne på Lillevej.

1991

Hanne Marie Rud:

Om kvindeegen og min oldemors erindringer.

Jens Juul:

50 år som beboer i Rosenvang.

Knud Juul:

Erindringer fra min drengetid i Rosenvang.

Bjarne Merlit:

Fra hjulspor til villavej - om Vegavej.

Ejlif Salomonsen:

Viby Telefoncentral og dens første abonnenter.

Bodil Elling:

Litteratur om Viby.

1992

Tove Glud Rasmussen:

Lærerinde Anna Sørensen.

Jens Juul:

Man kan finde bindingsværkshuse på Enghavevej.

Katrine Jensen:

Katrine Jensen fortæller om sit liv i Viby.

Ejlif Salomonsen:

En bondeslægt i Viby.

Vagner Nielsen:

Kirkevej i 1920'erne.

Bodil Elling:

Litteratur om Viby (Lars Bjørnbak og kirken).

1993

Aage Bruun Jespersen:

"Billeder" fra min barndom i Viby.

Tove Glud Rasmussen:

Historien om et billede.

Jens Juul:

Hvornår bliver vi gamle?

Carl Bendixen:

Fælleseje.

Carl Bendixen

Saga om et hus i "Fælleseje".

Jytte Kristensen:

Et havehus på Junovej.

Ejlif Salomonsen:

Flagallé på Kongevejen.

1994

Bernadette Keblovszki:

Erindringer fra Kongsvang.

Tove Glud Rasmussen:

Sichar i Viby - Nordens første kvindehjem.

Vagner Nielsen:

Barndomserindringer fra Viby.

Bente Klercke Rasmussen:

4000 læs sten.

Valdemar Petersen:

Et kapitel otte hus.

Tove Glud Rasmussen:

Gartner M. Jensen, Skovdal.

1995

Erik Hall:

Besættelsestidens Viby.

Bjarne Merlit:

En husvagts erindringer.

Richard Høeg:

Alex og Richard - harmonikavirtuoser.

Henning Poulsen:

Handelsliv på Kongevej.

Tove Glud Rasmussen:

Viby Centret 25 år.

Christian Jensen:

Landsbyen, der forsvandt.

Jens Juul/

Tove Glud Rasmussen:

Viby Kommune.

Artikel fra Viby Ugeavis:

Det sidste sognerådsmøde.

Lillian Enemærke/

Per Yde Rasmussen:

Loft, en gammel Vibyslægt.

1996

Hanne Skærbæk:

Min barndom på Stenkildegaard.

Bjarne Merlit:

Statsbos boligblokke på Neptunvej.

Tove Glud Rasmussen:

"Den røde skole".

Aksel Loft:

Viby feriekolonis tilblivelse.

Jens Juul:

Hotel Viby gennem 60 år.

ELse Hørlyck:

Pigeliv i 30'erne og 40'erne.

Ejlif Salomonsen:

Træk af Viby Folkebiblioteks historie.

Bente Klercke Rasmussen:

Viby sogns lånebogssamling.

1997

H. Chr. Johansen:

Chokoladedreng i Kinografen.

Tove Glud Rasmussen m. fl.:

I skole i Viby og Rosenvang i 1930'erne.

Hans Skov, Moesgård Museum:

Nordby - en nedlagt kirkegård fra tidlig middelalder.

Tove Glud Rasmussen:

Det talte man om i 1930'erne: Indlemmelse i Århus.

Kai Knudsen:

Hvor blev brandsprøjtten af?

Tove Glud Rasmussen:

Edisonsvej - en gammel villavej.

N. Granild/Harry Bjørnbak:

Livsfangen på Vidtskue.

Billedserie:

FDB i Viby.

